

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

KARLA KOS

KULTURA ODGOJA U OBITELJI: ODGOVORNO RODITELJSTVO

Diplomski rad

Pula, rujan, 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti

KARLA KOS

KULTURA ODGOJA U OBITELJI: ODGOVORNO RODITELJSTVO

Diplomski rad

JMBAG: 0303079909, redoviti student

Studijski smjer: Integrirani sveučilišni Učiteljski studij

Predmet: Obiteljska pedagogija

Znanstveno područje: Područje društvene znanosti

Znanstveno polje: Pedagogija

Znanstvena grana: Obiteljska pedagogija

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Marina Diković

Pula, rujan, 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidatkinja za magistru
_____ ovime izjavljujem da je ovaj
Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim
istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene
bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na
nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio
rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije
iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj
ustanovi.

Studentica

_____

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, _____ dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom _____

_____ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

_____

SADRŽAJ

UVOD	7
1. ODGOJ	9
1.1. <i>Kultura odgoja</i>	9
1.2. <i>Temelji obiteljskog odgoja</i>	11
1.3. <i>Utjecaj obitelji</i>	12
1.4. <i>Uloga roditelja u odgoju</i>	13
2. ODGOVORNOST	16
2.1. <i>Osobna odgovornost</i>	16
2.2. <i>Društvena odgovornost</i>	19
3. DJETETOVA ODGOVORNOST	21
3.1. <i>Praktična odgovornost</i>	22
3.2. <i>Pretjerana odgovornost</i>	22
4. ODGOVORNO RODITELJSTVO	24
4.1. <i>Osobine odgovornih roditelja</i>	27
4.2. <i>Komunikacija</i>	27
4.3. <i>Prenošenje odgovornosti (utjecaj roditelja na odgovornost djece)</i>	28
4.4. <i>Osjećaj/svjesnost krivnje roditelja</i>	29
4.5. <i>Pristupi roditeljima</i>	30
4.6. <i>Obiteljski centri Republici Hrvatskoj</i>	32
5. ODGOVORNA OBITELJ – ZA ODGOVORNU ZAJEDNICU	35
6. PRIJEDLOG RADIONICA ZA RODITELJE	38
5.1. <i>Radionica: Granice</i>	38
5.2. <i>Radionica: Odgovorno roditeljstvo</i>	40
5.3. <i>Radionica: Komunikacija</i>	42
5.4. <i>Radionica: Odnos s partnerom – suroditeljstvo</i>	45
5.5. <i>Radionica: Roditeljski stres</i>	46

7. ZAKLJUČAK.....	49
8. LITERATURA.....	53
POPIS TABLICA.....	57
SAŽETAK.....	58
SUMMARY	59

UVOD

Tema ovog diplomskog rada je *Kultura odgoja u obitelji: odgovorno roditeljstvo*. Iz samog naslova može se zaključiti da će se u radu baviti odgojem u obitelji s naglaskom na odgovorno roditeljstvo u teoriji i stvarnim primjerima iz prakse. Svaki odgoj počinje u krugu obitelji – tu se odvijaju prvi socijalni kontakti i prva životna iskustva, razvijaju se sposobnosti, vještine, navike, moralne vrijednosti i norme. Odgoj u obitelji je posebna vrsta međuljudskog odnosa u kojem vlada povjerenje, međusobno razumijevanje, nada, ljubav, radost, iskrenost, ali i razočarenje. Takvim odnosom pojedinac postaje bogatiji, potpuniji i produktivniji. Svaka osoba koja odluči postati roditelj treba biti jedinstvena i izgrađena ličnost zdravog razuma, puna ljubavi, s dozom grubosti i ozbiljnosti te s vlastitim potrebama i postavljenim granicama. Odgovorna briga o djeci jedna je od temeljnih zadaća svakog roditelja, odnosno obitelji kao temeljne društvene i ljudske zajednice. Samo uravnotežena, zdrava i stabilna obitelj s međusobnim razumijevanjem, ljubavlju, poštovanjem i slogom među članovima može uspješno odgajati djecu. Što se tiče razvoja odgovornosti kod djece, roditelji ga potiču samo ako se i sami tako ponašaju stoga oba roditelja moraju preuzeti jednaku odgovornost za svoju djecu.

Svrha i cilj diplomskog rada je potaknuti na pravilno i odgovorno roditeljstvo, uvidjeti važnost i utjecaj takve vrste roditeljstva na dijete, odnosno doprinos razvoju u zrelu, odgovornu i formiranu ličnost spremnu na vlastiti život.

Struktura rada se sastoji od šest glavnih poglavlja koji se međusobno nadopunjavaju i čine potpunu cjelinu ove tematike. Prvo poglavlje uvodi u sam odgoj, odnosno kulturu odgoja, temelje takve vrste odgoja (skladni odnosi i potpunost obitelji, primjerena obiteljska atmosfera, pedagoška kultura i zrelost roditelja te stabilno ekonomsko stanje), utjecaje obitelji na rast i razvoj djeteta te uloge roditelja u odgoju. U drugom poglavlju definirana je odgovornost i dvije vrste odgovornosti vezanih za odgoj u obitelji – osobna i društvena odgovornost. Treće poglavlje govori o djetetovoj odgovornosti, odnosno o praktičnoj odgovornosti i pretjeranoj odgovornosti koju preuzmu određena djeca. Četvrto poglavlje obuhvaća odgovorno roditeljstvo u kojem su opisane karakteristike odgovornih roditelja, komunikacija, prenošenje odgovornosti na djecu, utjecaj roditelja na odgovornost njihove djece, osjećaj i svjesnost krivnje roditelja, pristupi roditeljima i obiteljski centri koji djeluju na području

Republike Hrvatske. U petom poglavlju je opisana odgovorna obitelj u demokratskoj zajednici, dok su u šestom poglavlju dani prijedlozi radionica za roditelje kojima se želi pobuditi i/ili preusmjeriti odgovornost u odgoju.

1. ODGOJ

Svaki odgoj započinje u krugu obitelji. Dijete se unutar obitelji rađa, raste i razvija. Ona je glavni faktor u odrastanju svakog djeteta jer ostavlja određene tragove o kojima kasnije ovise (ne)uspjesi tog djeteta. Profesor Rosić u svojoj knjizi *Odgoj - obitelj - škola* (2005) navodi kako je obitelj zapravo životna zajednica u kojoj se događaju tzv. prvi socijalni dodiri, prva životna iskustva, oblikuju se moralne vrijednosti i norme, aktivnosti i sposobnosti. Kraće rečeno, „stječu se osnove odgoja u svim područjima života“ (Rosić, 2005:80). Odgoj je vrsta odnosa u kojem treba postojati ravnopravnost između roditelja i djece. Međutim, u tom odnosu je vodstvo na roditeljima jer su djeca još mala i nemaju dovoljno iskustva da bi se sama odgajala (Juul, 2019). Odgoj ima svoju ulogu i svrhu u odrastanju svakog djeteta te njegova učinkovitost ovisi o brojnim faktorima poput odnosa između roditelja, strukture obitelji, zrelosti, autoriteta i pedagoške kulture roditelja, atmosfere unutar obitelji, obiteljske ljubavi, stila odgoja, razumijevanje djeteta i slično te istovremeno ovisi i o znanju, volji, iskustvu, interesu, obrazovanju, strpljivosti i načinu komuniciranja roditelja. Isto tako, važno je naglasiti da one vrijednosti koje obitelj „usadi“ u dijete svojim odgojem, postaju njegov temelj i odlučni faktor koji prati dijete do kraja njegova života (Rosić, 2005).

1.1. Kultura odgoja

Prema Rosić (2005) u odgoju postoje dvije vrste odgajatelja – glavni i sporedni. Glavni odgajatelji su oni koji svjesno i namjerno, kontinuirano i dosljedno utječu na djecu s više-manje zacrtanim ciljevima i zadaćama, a to su roditelji, odgajatelji (u vrtiću) i učitelji. S druge strane, sporedni odgajatelji nisu svjesni svoga odgoja tako da njihov utjecaj nije namjeren, sustavan niti dosljedan. To su svakodnevna iskustva s kojima se pojedino dijete susreće tijekom svog života (Rosić, 2005). Svaka osoba koja odluči biti roditelj i glavni odgajatelj svoga djeteta treba biti jedinstvena i izgrađena ličnost sa zdravim razumom, dozom grubosti i ozbiljnosti, puna ljubavi te s vlastitim potrebama i granicama. Osoba koja će donijeti odluku o ciljevima koje želi postići svojim odgojem i kakve „rezultate“ želi postići takvim djelovanjem. Drugim riječima, odlučna osoba koja se zna opredijeliti za one vrijednosti na kojim će graditi svoj odgoj i život u obitelji. Zato je vrlo važno da roditelji što prije krenu jedno s

drugim donositi adekvatne odluke, razmišljati i razgovarati o svim preprekama i izazovima koji se nađu ispred njih (Juul, 2020).

Ono što svaki roditelj svojim odgojem želi postići jest da dijete nauči slušati ga, da bude uključeno u odlučivanje (ponajviše u demokratskom društvu), da nauči poštivati druge, da ima samopouzdanje i vjere u sebe, da čuva okoliš i da bude dobro u školi (Juul, 2021). S današnjom djecom, odgoj se ne odvija kada roditelj „aktivno“ odgaja, već kada pokazuje svoje ponašanje u svakodnevnom životu, odnosno kada zauzme ulogu neutralne odrasle osobe koja je posvećena svojim svakodnevnim obavezama – kuhanju, čišćenju u kući i izvan nje, odmaranju i slično. Što znači da se odgoj najviše odvija kada se roditelj prirodno ponaša i kada obavlja svoje svakodnevne dužnosti i time daje primjer djetetu, odnosno kada je roditelj ono što on zaista jest bez ikakve glume ili dokazivanja. Djetetu nije potreban klasičan odgoj na kakav je većina navikla, već pratnja i usmjeravanje (Juul, 2020). Iz današnje perspektive, sve ono što su prije roditelji, bake i djedovi smatrali ispravnim u odgoju ispostavilo se da je pogrešno. Današnji roditelji bi trebali zaboraviti na uporabu moći, i to velikim dijelom, i pritom ne izgubiti vodstvo. To je vrlo težak izazov za roditelje, ali postupno, uz djecu je izvediv (Juul, 2021). Nezamislivo je koliko dijete želi surađivati i udovoljiti svome roditelju. Nažalost, takav stav nema većina roditelja i zato neki od njih počinju pretjerivati s odgojem jer misle da znaju bolje od svoga djeteta pa konstantno ispravljaju njegovo ponašanje, često mu drže predavanja i slično što u djetetu budi osjećaj nepovjerenja u njega. Zapravo, takva vrsta pristupa i način odgoja je potreban manjoj djeci kako bi ga se usmjerilo na ispravan put. Kod odrasle djece takav način odgoja nema svrhu. S njima treba biti ravnopravan, s time da je vodstvo i dalje u rukama roditelja, ali svejedno može pružiti djetetu onu vrstu otpora s kojom mu neće nauditi ili ga povrijediti. Ukoliko nešto pođe po zlu, roditelj treba inicirati razgovor o tome i zajedno s djetetom saznati zašto je do toga došlo. Na taj način roditelj zajedno sa svojim djetetom radi na izmjeni situacije te umjesto ispravljanja djetetovog ponašanja i/ili držanja predavanja, roditelj preuzima odgovornost roditelja (Juul, 2020) koja je opisana kasnije u radu.

Primjer današnje dobre kulture odgoja je dan od strane psihoanalitičara Arna Gruena: *dječak ima krišku kruha i njegova sestra također želi dio te kriške. Dječak ne zna što da napravi i pozove majku. Ona mu uzima krišku iz ruke, prelama je po sredini i vraća mu obje polovice. Potom bez objašnjenja odlazi. Dječak gleda te dvije polovice nekoliko trenutaka, a onda jednu daje sestri* (Juul, 2020:153). Što je tu majka napravila dobro? Prepustila je sinu da sam donese odluku hoće li dati jednu polovicu sebi, a drugu sestri ili će obje ostaviti za sebe. Dala mu je do znanja da je svjesna kako sam može odlučiti i preuzeti tu odgovornost odluke na sebe bez njezinog objašnjenja, da je za to dovoljno sposoban i da ima povjerenja u njega.

1.2. Temelji obiteljskog odgoja

Odgov u obitelji je posebna vrsta međuljudskog odnosa ispunjena povjerenjem, razumijevanjem, nadom, ljubavlju, radošću, iskrenošću, ali i razočarenjima. Takvim odnosom pojedinac postaje bogatiji, potpuniji i učinkovitiji. Kako bi odgov u obitelji bio što uspješniji i bolji, potrebno je postaviti temelje obiteljskog odgoja – harmonične odnose i potpunost obitelji, odgovarajuću obiteljsku atmosferu, pedagošku kulturu i zrelost roditelja te sređeno ekonomsko stanje (Rosić, 2005).

Harmonični odnosi su oni odnosi u kojima vlada međusobna ljubav i povjerenje između roditelja, djece te djece i roditelja. Takva vrsta odnosa razvija zdrave socijalne odnose između članova te na taj način pruža djetetu osjećaj sigurnosti. U potpunoj obitelji, djeca uče o ulogama majke kao žene i oca kao muškarca što rezultira pravilan razvoj emocionalnog, socijalnog i moralnog stava djeteta. Dakle, harmonični odnosi i potpunost obitelji utječu na djetetov kognitivni razvoj, moralne i društvene osobine, razvoj ličnosti i pripreme za kasniji život. Nadalje, u prikladnom obiteljskom ozračju, dijete se osjeća prihvaćeno, potpuno, sigurno i voljeno te će samim time biti podložnije utjecaju odgoja. U suprotnom, bit će nepristupačno za ikakve utjecaje i neće htjeti surađivati. Upravo zato je poželjno da roditelji redovito pokazuju ljubav, poštovanje i povjerenje prema djetetu kako bi ono razvilo socijalne i emocionalne odnose kako prema roditeljima tako i sa svim ljudima koji se nalaze u njegovoj okolini (Rosić, 2005).

Pedagoškom kulturom, odnosno određenim znanjem i sposobnostima za odgoj djece koje roditelji posjeduju uvelike se pospješuje obiteljski odgoj isto kao i s roditeljskom potpunom zrelošću. Pedagoška kultura se stječe samoedukacijom, odnosno čitanjem raznih knjiga i časopisa vezanih za odgoj djece te gledanjem i slušanjem edukativnih televizijskih i radio emisija namijenjene roditeljima. Uz to, kako bi roditelji mogli adekvatno odgajati djecu moraju biti psihički, socijalno, emocionalno i moralno zreli. Ukoliko dođe do manjka pedagoške kulture ili bilo koje vrste zrelosti, u obitelji se mogu pojaviti socijalno negativne pojave poput odgojnih teškoća, poremećaja u razvoju djeteta, kriminala, prostitucije i opijata. Zato je važno da je obitelj moralno zdrava (da su postavljena društvena i moralna načela i norme), da se članovi međusobno poštuju i vole te da zajedno donose odluke, sudjeluju u odgoju djeteta i da sve to postižu samoedukacijom, dobrom voljom i željom. Što se tiče sređenog ekonomskog stanja, ono osigurava djetetu uvjete, odnosno materijalna sredstva (krov nad glavom, hranu, čistu odjeću, higijenu, ...) potrebna za pravilan i normalan život i razvoj. Naravno, uz umjerenu dozu kako ne bi došlo do tzv. skretanja s puta „kao rezultat prevelikog darivanja i ispunjenja svih želja djeteta uz nedostatak vremena za osobno odgojno djelovanje koje roditelji često prepuste drugima zbog prevelike zaokupljenosti karijerom i poslom“ (Rosić, 2005:106).

1.3. Utjecaj obitelji

Rosić (2005) tvrdi da je obitelj prva i najvažnija životna škola u kojoj dijete stječe prva znanja, sposobnosti, vještine i navike. U najranijoj dobi dijete je okruženo samo obitelji i ono nema potrebu za doticaj i komunikaciju izvan nje. Tada obitelj, odnosno međuljudski odnosi unutar nje imaju najveći utjecaj na razvoj ličnosti, osobnosti i socijalizacije djeteta. U procesu razvoja ličnosti obitelj utječe na stjecanje prvih znanja, razvoj emocionalnih i etičkih stavova, formiranje temeljnih navika, usvajanje određenih oblika ponašanja prema drugima, usvajanje estetskih standarda i temelje drugih dimenzija ličnosti. Nadalje, kako bi obitelj uspješno razvila osobnost svoga djeteta, njezini članovi moraju redovno pokazivati emocije, pružati osjećaj sigurnosti, stvarati emocionalnu i privlačnu atmosferu te imati zdrave međuljudske odnose (Rosić, 2005). Što znači da njihovi odnosi moraju biti otvoreni i iskreni puni poštovanja, ljubavi i tolerancije. Dijete na taj način postaje optimistično, hrabro,

samouvjerenost, pozitivno, kompetentno, iskreno, cijeni vlastite vrijednosti i zna da je cijenjeno. Ima osjećaj pripadnosti, ne laže da bi se uklopilo i bilo prihvaćeno od strane ljudi, energično je, bez straha izražava svoje misli i osjećaje, sposobno je riješiti svoje probleme te su manji izgledi da bude negativno, depresivno, anksiozno i/ili nemirno (P. Dhall i T. Dhall, 2002). Isto tako „u obitelji dijete stječe prva socijalna iskustva, postaje svjesno sebe i svoga „ja“, osluškuje reakciju na svoje ponašanje i redovito nailazi na razumijevanje, shvaćanje, pomoć, zaštitu, sigurnost“ (Rosić, 2005:85). Osim toga, nailazi na ljubav koja međusobno povezuje dijete s ostalim članovima obitelji, koja im pruža sigurnost, zaštitu i razumijevanje čime se dodatno strukturira djetetova socijalizacija. Iz obitelji koja je razvila povjerenje i razumijevanje, izlazi odlučno dijete sigurno u sebe, svoje snage i sposobnosti te samim time sigurnije ulazi u svijet škole, rada i života. Ono što je važno naglasiti jest kako dijete raste, ovisnost o samoj obitelji i njezin utjecaj se smanjuje, ali ne prestaje. Što je dijete starije, obitelj ima manji utjecaj na njega (Rosić, 2005).

Isto tako, odnosi između roditelja imaju utjecaj na djetetovu osobnost, sliku o samome sebi te njegovu suradnju i suživot s drugima (Juul, 2021). Pa tako, dobar odnos između roditelja, njihovo slaganje i suradnja na dijete imaju pozitivan utjecaj jer kod djeteta budi „koncentraciju i učenje, rast povjerenja, visoko mišljenje o sebi, osjećaj za vrijednost, privrženost obim roditeljima, pouzdanje, spontanost, čvrstu ličnost i dobar uzor u roditeljima“, a loš odnos potiče sve ono suprotno – „slabu koncentraciju i učenje, nepovjerenje, loše mišljenje o sebi, djeca se ne osjećaju vrijednima, emocionalno su rastrgana između oba roditelja, osjećaju nepovjerenje, krivnju, ljutnju i neprijateljstvo, labilne su ličnosti i imaju loš uzor u roditeljima“ (P. Dhall i T. Dhall, 2002:104).

1.4. Uloga roditelja u odgoju

„Nitko se ne rađa s prirodnom sposobnošću da odgaja djecu“, jednostavno neki su roditelji uspješniji u tome, a drugi manje zato je potrebno da se trude i uče (Rosić, 2005:147). Opće je poznato da svaki roditelj želi najbolje za svoje dijete, ali prilikom odgoja djeteta vrlo su zbunjeni i nisu sigurni koju ulogu moraju zauzeti u djetetovu životu. Vrlo je važno da osvijeste svoje uloge kako bi doprinijeli dobrobiti vlastitog

djeteta (P. Dhall i T. Dhall, 2002). Da bi to izveli, prvenstveno moraju promijeniti sebe, odnosno raditi na sebi (Juul, 2019).

Nadalje, kako bi roditelji bili kompetentni odgajati dijete i usmjeriti ga na ispravan put, moraju dobro poznavati svoje dijete, biti pravedni, strpljivi, uporni, dosljedni, nesebični, odlučni, racionalni, moraju voljeti dijete i razumjeti sve njegove teškoće prilikom odrastanja. Uz to, naravno, moraju uvažavati i poštivati potrebe djeteta kako ne bi došlo do pogrešaka u odgoju i kako bi se izbjegle stvari poput autoritarnosti, pretjerane strogoće, prevelikih zahtjeva, stopostotne slobode djeteta i slično (Rosić, 2005). Također je potrebno da su upoznati s osjetljivošću djeteta u različitim fazama njegova odrastanja te da obraćaju pozornost na načine i postupke odnošenja prema djetetu jer su to važni faktori za kasniji razvoj djeteta. Isto tako, s njime moraju graditi humanistički i interdisciplinarni pristup koji vodi računa i polazi od djetetovih potreba koristeći znanja i metode iz psihologije, medicine, pedagogije i drugih grana (Rosić, 2005).

Nadalje, roditelji koji rade na svome umu – kontroliraju stres, zabrinutost i napetost – odgojit će djecu punu razumijevanja, empatije, opraštanja i srdačnosti te će biti sposobna preuzeti odgovornost za svoj um, odnosno znat će se riješiti stresa i sukoba te na taj način razviti model obazrivosti i ljubavi u obitelji (P. Dhall i T. Dhall, 2002). Uloga roditelja je da odgajaju vlastitim primjerom, da budu uzor i da ukazuju na druge primjere, donose kućni red i navike na rad, daju pohvale, kritike, nagrade i kazne (ali s oprezom i umjerenošću), da brinu o svojoj djeci, da ih upozoravaju, da budu dosljedni... Ukoliko se roditelji ne bave svojim djetetom, odnosno ne pružaju mu dovoljno svog vremena i prepuštaju svoje dijete samome sebi, najčešće će se takvo dijete prepustiti okolini, lošem društvu i utjecaju. Stoga, roditelji svome djetetu moraju biti prvenstveno prijatelji, a ne netko tko će ga zanemarivati ili omalovažavati, maltretirati, iznevjeriti, vrijeđati i u krajnjem slučaju napustiti (Rosić, 2005).

Isto tako, vrlo su važni međuljudski odnosi između roditelja. Ukoliko njihov odnos nije dobar, međusobno se ne slažu s donesenim odlukama i/ili zabranama na taj način narušavaju djetetovu emocionalnu stabilnost. Međutim, ako su roditelji otvoreni, ako među njima postoji suradnja, poštovanje, podrška i ako se trude zadovoljiti potrebe djeteta, to će dovesti do toga da dijete postane prilagodljiva, otvorena i pozitivna ličnost. Isto tako, važno je reći da je socijalizacija i otvorenost djeteta jednaka socijalizaciji i otvorenosti roditelja. Roditelji zajedno s djecom trebaju razmjenjivati

informacije, dogovarati se međusobno i zajedno djelovati. Na temelju ponašanja roditelja, dijete razvija zajednički pristup i stav. Osim toga, roditelji se moraju organizirati zajedno kako bi mogli djelovati zajedno i biti spremni mijenjati se tijekom odgoja i odrastanja djeteta te kako bi pomogli svome djetetu da raste za vlastitu budućnost (Rosić, 2005).

S druge strane, nije poželjno da roditelji budu loši primjeri ili strogi, već da budu pravedne i odlučne osobe koje su dovoljno čvrste da ne udovoljavaju svim zahtjevima svoga djeteta, odnosno da nisu osobe koje će pružati previše slobode djetetu jer to povlači negativne posljedice po dijete, a i po samog roditelja. Iz perspektive uloga majke i oca, glavna uloga majke je da voli. Ona je prva osoba s kojom dijete stvori kontakt te je njezina dužnost da osigura dovoljno ljubavi kako bi se dijete osjećalo sigurnim i kako bi se normalno razvijalo. Ona uči dijete ljubavi (kako prema sebi tako i prema ostalim članovima obitelji) prožetu naklonošću, nježnošću i razumijevanjem. Drugim riječima, majčina uloga je da ima autoritet koji proizlazi iz ljubavi. S druge strane, važnost i uloga oca raste s razvojem i sazrijevanjem djeteta. Bez obzira na to što je dijete od početka povezanije s majkom, otac je tu da bude pomoć majci i da joj olakša „funkciju“ majke. Njegova važnost se uviđa kasnije, primjerice kada dijete uči hodati i govoriti. „Uključivanje oca u brigu o razvoju i odgoju djeteta ne podrazumijeva njegovo dominiranje, niti prebacivanje uloge s majke na oca. Otac ima respektabilnu ulogu u odgoju i poticanju razvoja djeteta, stoga je potrebno da bude aktivan član unutar obitelji“ (Rosić, 2005:342).

Dakle, roditelj nije samo otac, majka i/ili skrbnik, roditelj je zapravo primjer svome djetetu, uzor, autoritet, savjetnik ... (Rosić, 2005). U ranoj dobi dijete vjeruje da je roditelj junak – „uzor vrline, dobrog karaktera, ljubavi, suosjećajnosti i ljubaznosti“ te mu roditelji ostaju važne osobe do kraja života (P. Dhall i T. Dhall, 2002:56). Isto tako, roditelj je model za imitaciju – „svojim postupcima roditelji mogu motivirati dijete na određeno ponašanje ili ga obeshrabriti. U svom odgojnom djelovanju jednako su važni i otac i majka“ (Rosić, 2005:100). Ukoliko roditelji posjeduju sve navedeno u ovom poglavlju, oni će ostvariti osnovna načela obiteljskoga odgoja – „poštivanje ličnosti djeteta, načelo potpune angažiranosti, pozitivne orijentacije, međusobnog povjerenja, načelo jednostavnosti, dosljednosti i individualnog prilaznja“ (Rosić, 2005:123).

2. ODGOVORNOST

Odgovornost je sposobnost čovjeka da se ispravno ponaša u određenoj situaciji – primjerice, kada se nađe u problemu, smišlja kako uspješno i ispravno riješiti problem koji se pojavljuje (P. Dhall i T. Dhall, 2002). Odgovorno ponašanje je zapravo pozitivna osobina ličnosti i osobnosti, tj. karakterne crte koja igra važnu ulogu u svim aspektima čovjekova života. Drugim riječima, takvom vrstom ponašanja pokazuje se stupanj zrelosti pojedinca i kako on upravlja svojim ponašanjem prema prihvaćenim načelima i pravilima života (Vukasović, 1991).

U odgojnom smislu postoje dvije vrste odgovornosti – osobna i društvena. Društvena odgovornost je ona odgovornost koju pojedinac ima prema drugim ljudima u obitelji, zajednici, društvu i svijetu, dok je osobna odgovornost odgovornost prema samome sebi i svome životu – prema tjelesnom, mentalnom, psihičkom i duhovnom razvoju i zdravlju – odnosno odgovornost pojedinca prema svome životu, osjećajima, odabirima za koje se odluči i ono čemu radi. Društvena odgovornost se razvija u većoj mjeri od osobne jer ju je lakše usvojiti, a obje ih poučavaju roditelji i nastavnici. Kada se djecu potiče na stjecanje društvene odgovornosti, ona zaista postanu društveno odgovorna, neka čak i preodgovorna te u takvim slučajevima manjka osobna odgovornost. S druge strane, kada se djecu potiče na stjecanje osobne odgovornosti istovremeno se isprepliče i stjecanje društvene odgovornosti. Kako bi se uopće stekla ikoja odgovornost i kako bi djeca postala osjećajni i obzirni pojedinci, njihovi roditelji trebaju čuvati svoj integritet i poduzimati sve ono što je potrebno kada osjete da djeca previše surađuju. Jedino tako roditelji osiguravaju djeci razvoj zdrave samosvijesti, odgovornosti za samoga sebe, ali i druge (Juul, 2006).

2.1. *Osobna odgovornost*

Osobna odgovornost ima više naziva. Neki ju nazivaju egzistencijalnom odgovornošću, neki odgovornošću za osobni integritet dok ju treći oslovljavaju s odgovornošću prema sebi ili za sebe. Prije se vjerovalo da, ako se razvije osobna odgovornost kod djeteta, ono će stvoriti određenu vrstu individualnosti i na taj način postati asocijalno što ima negativne posljedice za društvo. No, iskustva i istraživanja su ta vjerovanja podvrgnula. Dakako da postoje pojedinci koji „njeguju svoj asocijalni

egoizam uz objašnjenje da su na taj način odgovorni prema sebi (i rade „onako kako se osjećaju“), no takvih je malo i oni teško mogu ugroziti cjelinu. Sva klinička iskustva iz terapijskog rada s ljudima pokazuju upravo suprotno – pojedinac sa zdravo razvijenom osobnom odgovornošću koristi zajednici“, više su „opasni“ oni koji nisu preuzeli odgovornost za sebe, odnosno oni koji su i dalje ovisni o jednom ili oba roditelja, kontrolira ih bivši dečko, cura ili partner (Juul, 2008:78).

Juul (2006) navodi da su djeca već od rođenja sposobna pokazati osobnu odgovornost tako što upotrebljavaju zvukove i pokrete tijela – djeca koja nisu gladna okreću glavu od majčine dojke ili bljućku hranu; prilaze onim osobama koje im se sviđaju, a odbijaju koja ih ne privlače i slično. No, bez obzira na tu sposobnost djeca ne mogu preuzeti odgovornost za samoga sebe zbog toga su im potrebni roditelji koji će biti spremni uložiti svoj trud, vrijeme, strpljenje i snagu da razviju djetetovu osobnu odgovornost (Juul, 2020). Dijete pokušava preuzeti osobnu odgovornost već u drugoj godini svoga života. U tim godinama dijete ne zna vlastite granice te će pokušati napraviti samostalno niz stvari za koje će uspjeti preuzeti odgovornost za samo par njih. Za ostale će tek nakon nekoliko pokušaja, samo ga treba pustiti da se na taj način razvija. U tim godinama dijete savladava obuvanje cipela, pranje zubiju i ostale jednostavne svakodnevne radnje uz pomoć i autoritet roditelja. S godinama i razvojem (primjerice, u pubertetu) dijete će se početi pitati određena životna pitanja poput „Tko sam? Što želim biti? U čemu sam sličan roditeljima, a u čemu se od njih razlikujem? Hoću li naći nove uzore, nove autoritete, ili imam tako loša iskustva da ću se oslanjati samo na sebe?“ (Juul, 2008:87).

Što se tiče razvijanja osobne odgovornosti kod djeteta, veliku ulogu ima i način na koji roditelj komunicira s djetetom. Neki od autora navode da je najvažniji oblik komunikacije kojim se razvija osobna odgovornost kod djeteta osobna povratna informacija. Rečić (2014 prema Juulu, 2008) navodi kako uporabom osobnih povratnih informacija, roditelj pokazuju vlastite kompetencije i uvažava djetetove. Uz navedeno, održavaju se odnosi između roditelja i njegovog djeteta te se potiče osjećaj obiteljskog zajedništva. Ono čime se šteti razvoju osobne odgovornosti su činjenice, društvene/etičke upute, procjenjivanje i ravnodušnost. Time se stvara efekt koji se suprotstavlja onome što se želi postići te dijete postaje kontrolirano izvana, a ne iznutra te ga preplavljaju osjećaji izoliranosti, manje vrijednosti i srama (Juul, 2006).

To dovodi do toga da će okolina lakše manipulirati i kontrolirati dijete koje nije razvilo osobnu odgovornost, odnosno ponašat će se prema njemu onako kako ona želi. Isto tako, ukoliko dijete ne preuzme odgovornost za sebe postaje dodatna odgovornost nekom drugom i tako ono postaje žrtva drugih čime se dodatno narušava djetetov osobni integritet. Naravno, važno je naglasiti da se ne može djetetova osobna odgovornost dodijeliti nekom drugom i da taj netko upravlja njome (eventualno da se dijete pretvara da je netko drugi odgovoran za njega, ali ubrzo isplivava istina na površinu i ukazuje na to da je sve to zabluda). Međutim, postoje slučajevi kada roditelji žele preuzeti osobnu odgovornost djeteta, ali to nikada ne završi pozitivno. To su roditelji čije dijete ima problema s opijatima, poremećaje u prehrani i slično (Juul, 2008). S druge strane, ljude koji nemaju razvijenu osobnu odgovornost lako je prepoznati. Nekoliko primjera takvih osoba su: dobar dečko, uvijek pristojan, uljudan, spreman pomoći, nikada ne prigovara ili iznosi vlastito mišljenje; paranoična osoba koja uvijek sebe smatra žrtvom; eksplozivno agresivna osoba koja uvijek nađe opravdanje za svoje postupke; dijete koje je spremno u potpunosti odustati od samoga sebe kako bi od roditelja dobio pohvalu ili ljubav – ili zbog straha od posljedica i/ili kazni koje će uslijediti ukoliko ne odustane (Juul, 2008).

Kod osobne odgovornosti valja spomenuti i defanzivne odluke – odluke kojima se želi nešto spriječiti. Primjer toga je kako majka u tržnom centru nosi u obje ruke teške vrećice, a iza nje hoda njezina trogodišnja kćer. Djevojčica se krene žaliti kako više ne može hodati. Majka na prvu pokušava nagovoriti djevojčicu da hoda obećavajući joj da će hodati sporije što djevojčica odbija. Na to odbijanje majka prebacuje sve vrećice u jednu ruku, a drugom uzima djevojčicu i odlazi do bicikla kojim idu kući. Iz ovog primjera se vidi kako majka donosi defanzivnu odluku, odnosno želi spriječiti sukob sa svojom kćeri. U ovom slučaju bilo bi bolje za obje strane, ali i za njihov odnos da je majka reagirala odgovorno – da je postavila vlastite granice te isto tako dala priliku kćeri da preuzme odgovornost za sebe.

Primjerice,

Majka: Jesu li ti noge stvarno tako umore da ne možeš hodati do bicikla?

Kći: Da, ne mogu više uopće hodati. Mama!

Majka: O.K., i ja sam umorna, ne mogu nositi i tebe i vrećice. Možeš li ostati tu i pričuvati te vrećice dok ja ove odnesem do bicikla? Onda ću se vratiti po tebe.

Kći: Ne, mama, hoću ići s tobom!

Majka: Ako hoćeš ići sa mnom, morat ćeš hodati. Sad te neću nositi.

„Ako majka doista misli to što je rekla i krene prema biciklu, kći će se na nju naljutiti, ali će ustati i poći za njom“ (i na taj način preuzeti odgovornost za sebe) (Juul, 2008:82/83). Donošenjem defanzivnih odluka se ne može spriječiti ništa jer se uvijek dogodi da je toga što se htjelo spriječiti više. Isto tako, ova majka nije spriječila sukob, već ga je izbjegla i time nije dobro donijela ni sebi ni kćeri, ali ni njihovom odnosu (Juul, 2008).

2.2. Društvena odgovornost

Ukoliko je dijete razvilo osobnu odgovornost, istovremeno je razvilo i društvenu odgovornost koja se očituje kroz susretljivost, osjećajnost i obzirnost. Ta vrsta odgovornosti se počinje razvijati u trećoj ili četvrtoj godini djetetova života. Dijete ju razvija uz pomoć roditelja, braće i sestri. Na koji način će se razviti ovisi o broju djece u obitelji, društvenom statusu obitelji i materijalnom stanju. Pa će tako jedna obitelj društvenu odgovornost razviti kroz učenje izražavanja emocija s obazrivošću i fleksibilnošću, dok će ju druga razviti kroz praktičnu pomoć, odnosno osjećaj dužnosti koja se pokazuje mislima i djelima. No, kako bi se ta vrsta odgovornosti uopće razvila, potrebno je da roditelji vide i priznaju djetetovu volju i želju za suradnjom i da se odgovorno ponašaju (jedno prema drugome, ali i prema svojoj djeci i ljudima iz svoje okoline). Važno je naglasiti da oni roditelji koji daju djetetu primjer svojim ponašanjem, uvelike imaju veći utjecaj na dijete i njegov razvoj nego oni roditelji koji djeci samo govore što i kako trebaju raditi (Juul, 2006).

Što se tiče uporabe osobnih povratnih informacija, one također pridonose razvoju društvene odgovornosti. One zapravo djetetu ukazuju na to da postoje drugi ljudi s vlastitim stavom i načinom na koji doživljavaju određene situacije (Juul, 2006). Isto tako, za razvoj kvalitetne dječje odgovornosti važnu ulogu ima kvaliteta interaktivnih procesa u obitelji – *sadržaja* (što se govori i radi) i *procesa* (kako se govori i radi)

(Rečić, 2014). Sadržaj je ono što članovi unutar obitelji rade, o čemu komuniciraju te koja pravila i tradicije vrijede za njih, dok proces određuje opću dobrobit obitelji. To je način govorenja, ton, raspoloženje i atmosfera pri međusobnom postupanju (Juul, 2021). Odgovornost za njihov sklad je u rukama roditelja. Ukoliko dođe do disbalansa sadržaja i procesa javljaju se sukobi koji se trebaju rješavati na način da svi članovi iznesu svoje mišljenje i stav o situaciji, međusobno poštuju jedni druge i razgovaraju o tome. U takvim slučajevima trebaju biti optimistični, realni, konstruktivni, shvaćati druge, ohrabrivati ih i slično. „Djeca i mladi koji imaju razvijenu osobnu i društvenu odgovornost ne će biti sudionici nemilih, nekontroliranih i nasilnih događanja tijekom raznih okupljanja u društvenome i javnom životu jer svojom odgovornošću prihvaćaju sve posljedice koje mogu nastati njihovim ponašanjem“ (Rečić, 2014:66).

3. DJETETOVA ODGOVORNOST

Djetetova odgovornost se razvija samo ako se razvija i odgovornost roditelja, ali znatno sporije (Juul, 2006). Svako dijete želi da njegov roditelj bude zadovoljan s njime, želi ga usrećiti i ništa mu nije važnije od toga (Juul, 2019). Juul u svojoj knjizi *Pet temelja obiteljskog života: kako funkcionira odgoj* (2020) navodi da bi dijete od četrnaest godina trebalo biti u stanju samo sebi oprati, osušiti i ispeglati robu, da je sposobno kuhati jednostavna jela te samostalno ići u kupnju, školu ili neku drugu odgojno obrazovnu ustanovu. Naravno, ne smatra da dijete takve zadatke treba raditi na dnevnoj bazi, ali da posjeduje takvu vrstu sposobnosti i da su roditelji spremni uskočiti u pomoć ukoliko mu je potrebna. Odgovornost mlađe djece, primjerice između pet i sedam godina, je drugačija. Ona zahtijevaju veću prisutnost roditeljske ruke i pomoći.

Kronološkim slijedom dijete je sposobno preuzeti odgovornost za svoj apetit i osjetilo okusa, za svoje ponašanje prema ljudima koji čine njegovu okolinu (nisu članovi obitelji), za vrijeme kada će ići na spavanje (kada krene u školu), za zadaće, odabir prijatelja i odjeće, za što troše svoj džeparac, za svoje osjećaje, za to što rade, za svoj izgled, hranu, održavanje odjeće i osobnu higijenu. Sve navedeno je sposobno savladati do dvanaeste godine ukoliko ima dobre odnose s roditeljima koji ga ispravno vode i koji na dnevnoj bazi pokazuju svojim primjerom osobnu odgovornost. Prijašnje generacije roditelja su imale drugačiji stav – smatrali su kako moraju preuzeti potpunu odgovornost za djetetov život i upravljati njime. To je rezultiralo nezadovoljstvo tih roditelja jer, kako su djeca odrasla, tako nisu naučila o samostalnosti i osobnoj odgovornosti. Ti roditelji nisu bili zadovoljni sa svojom djecom, odnosno smatrali su ih nesamostalnim i neodgovornim pojedincima te su se kasnije pribojavali i brinuli kako će ta djeca funkcionirati kada će imati vlastitu obitelj. No, nisu pomislili da je svemu tome razlog upravo njihova neodgovornost i da su oni krivi, a ne dijete (Juul, 2008).

Kada se uspoređuju ženska i muška djeca, odnosno njihov razvoj odgovornosti, opće je poznato kako ženska djeca prije usvoje i razviju osobnu i društvenu odgovornost od muške. One ranije počnu voditi brigu same o sebi, samostalne su i odgovorne. Za razliku od muške djece koju majke na krivi način odgajaju, odnosno razvijaju odgovornost jer smatraju da dijete ovisi o njoj i da nije dovoljno zrelo da samo nešto

učini ili odluči. Kako ne bi dolazilo do toga, potrebno je da roditelji razvijaju i prenose odgovornost na jednak način i na žensku i na mušku djecu, odnosno da se odreknu odgovornosti koje dijete može samo preuzeti na sebe (Juul, 2008).

3.1. Praktična odgovornost

Nekada u prošlosti, djeca su imala ulogu da zarađuju i prehranjuju svoju obitelj. Danas u razvijenijim društvima takvih uloga nema. Neki roditelji nameću, primjerice kućanske poslove jer im je potrebna pomoć, dok ih drugi roditelji nameću jer misle da je to dobro za njihovu djecu. Djeca čiji roditelji trebaju pomoć se osjećaju nakon odrađenog „posla“ vrijednim i korisnim svojim roditeljima, dok druga djeca (čiji roditelji smatraju da je rad dobar za njihovu djecu) imaju osjećaj da su objekti nad kojim se provodi teorija odgoja te se ne doživljavaju vrijednima. Zato je važno da djeca obavljaju one poslove koje obitelji koriste i u kojima je roditeljima pomoć zaista potrebna te se taj trud djece treba uvijek cijeniti i pohvaliti. Naravno, djecu treba uvijek pitati za pomoć kada je potrebna, a ne im zapovijedati i redovno nizati zaduženja (Juul, 2006).

3.2. Pretjerana odgovornost

Određena djeca se često znaju osjećati krivima kada njihovi roditelji imaju osobnih ili bračnih problema, kada se loše odnose prema njima ili ih zanemaruju. Takva su djeca prerano sazrela te su prisiljena da se prema svojim roditeljima ponašaju kao njihov roditelj. Tako neka djeca u ranoj dobi postanu previše odgovorna – nauče brinuti o potrebama svojih roditelja, dok svoje zanemaruju. To se najčešće događa u obiteljima u kojima je jedan roditelj narkoman, alkoholičar, psihički bolesnik ili emotivno odsutan, u obiteljima u kojima se roditelji razvode i bore za skrbništvo koje predstavlja simbol pobjede nad drugim roditeljem ili je ostavljeni roditelj u kritičnoj situaciji – očajan, potišten, usamljen. Također, ima roditelja koji takvu djecu iskorištavaju te sve svoje probleme prebacuju na njihova leđa. To dakako ima negativan utjecaj na razvoj tog djeteta jer tu pažnju koju želi od roditelja ono nadoknađuje na loš način ometajući ljude u svojoj okolini – mlađe dijete traži pažnju tako što plače i lijepi se po svima, starije dijete postaje agresivno i traži nekoga s

kime će se sukobiti, dok ono pametno i sposobno traži načine na koje će dobiti ono što želi (Juul, 2006).

Dijete koje je preodgovorno očekuje pokazivanje zahvalnosti, u suprotnom će biti tužno jer je naučeno da jedino na taj način ima vrijednost u obitelji. U školi takvo dijete postaje neodgovorno (ne piše domaće zadaće, ne dolazi na satove, ne ispunjava svoje obaveze ...) jer doma nosi veliki teret odgovornosti. Zato je vrlo važno da osobe koje rade s njim (primjerice, učitelji) sami shvate zašto je ono takvo (jer ono ne želi biti takvo) bez da ga šalju školskom psihologu (Juul, 2019).

Isto tako, i obitelji koje su potpune, u kojima roditelji nisu rastavljeni ili su rastavljeni, ali se odlično slažu, mogu odgojiti djecu s prevelikom odgovornošću. U takvim situacijama roditelji teško shvaćaju koliko daleko njihova djeca mogu surađivati i ugađati im te na taj način potiskivati svoje potrebe kako bi udovoljila svojim roditeljima (Juul, 2006).

Takvoj djeci je potrebno razviti osjećaj samosvijesti i osobne odgovornosti. Naime, to je vrlo dugotrajan proces čiji početak traje dvije do tri godine, zahtjeva strpljivost i ustrajnost te traje čitav djetetov život. „Vrijeme je potrebno i djeci i roditeljima jer su i vanjski i unutarnji zahtjevi procesa prilagodbe veliki sami po sebi i zato što je pred djetetom težak zadatak – pronaći „ja“ koje se izgubilo u strategiji preživljavanja“ (Juul, 2006:179). Juul (2019) također naglašava da tom djetetu treba ukazati na shvaćanje da su i njegove potrebne podjednako važne kao i potrebe drugih.

4. ODGOVORNO RODITELJSTVO

Odgovorni roditelji su svjesni današnje situacije s društvenim i kulturnim nastojanjima te obiteljskim spornim pitanjima i njihovim uzrocima. Danas su djeca sve više uznemirena, osjetljiva, nedisciplinirana i okrenuta samo prema sebi. Zato odgovorni roditelji reagiraju odlučno kako bi postigli postavljene ciljeve, odbijaju biti pod bilo kakvim utjecajima te neprestano rade na sebi (P. Dhall i T. Dhall, 2002). Odgovorna briga o djeci jedna je od temeljnih zadaća roditelja, odnosno obitelji kao temeljne društvene i ljudske zajednice. Samo obitelj koja je uravnotežena, zdrava i stabilna čiji se članovi međusobno razumiju, vole, poštuju i imaju skladne odnose, može uspješno odgojiti djecu. Drugim riječima, djecu je najidealnije odgajati u potpunoj obitelji, uz ljubav, skrb i brigu oba roditelja. Zbog toga oba roditelja moraju imati jednaku odgovornost za vlastitu djecu jer djeca nastavljaju rad svojih roditelja – na njima se gradi i o njima ovisi budućnost cijelog čovječanstva. Djecu se odgaja metodom svjedočenja – „pedagoško svjedočenje je odgoj vlastitim životom, pouka primjerom“ (Vukasović, 1991:572). Ono što je karakteristično za odgovornog roditelja jest da uči dijete vlastitim primjerima i postupcima, a ne riječima; da potiče, a ne kritizira; da provodi vrijeme sa svojim djetetom; da se ponaša kao odgovorna osoba; da razumiju osobni jezik (objašnjen je u potpoglavlju *Komunikacija*) djeteta; da dopušta djetetu da donosi samostalno vlastite odluke; da razviju kod djeteta da više cijeni moralne vrijednosti od materijalnih stvari; da daju dobre i kvalitetne uspomene svome djetetu. Ono što odgovoran roditelj ne radi je da daje lažnu pažnju djetetu, ne uspoređuje ga s ostalom djecom, ne koči dijete u izricanju vlastitog mišljenja te ne nameće svoje mišljenje i odluke, ne glume da su dobri roditelji (Surendra, 2017).

Danas se odgovorni roditelji bave posljedicama oslabljenih ljudskih vrijednosti (ljubavi, ispravnog djelovanja, mira, nenasilja i istine) koje narušava kultura i tome se nastoje suprotstaviti. Naime, današnja kultura nameće jednu perspektivu o određenoj ljudskoj vrijednosti, dok odgovorni roditelji i njihov odgoj drugu (P. Dhall i T. Dhall, 2002).

Današnja kultura *ljubav* poistovjećuje sa seksom, seksualnu privlačnost veliča, a seksualne odnose, „dejtove“ i zaljubljivanja smatra osnovom za brak, dok odgovorni roditelji nastoje dati primjer zrele, univerzalne, čiste i odane ljubavi s uzajamnim pomaganjem, nastoje unaprijediti vlastito i djetetovo samopoštovanje te djeci dočarati

da je pomaganje drugima s puno ljubavi put do samoostvarenja (P. Dhall i T. Dhall, 2002).

Kod *ispravnog djelovanja*, kultura nameće da se poštuje novac, moć i imetak, da se uzdiže život udobnosti, lagodnosti i izobilja kao poželjne ciljeve u životu. Moralni sadržaji nisu važni jer sve je dobro dok se pojedinac osjeća dobro. No, osjećati se dobro ne znači nužno i biti dobro. Odgovorno roditeljstvo se tome suprotstavlja na način da podučava dijete da je poštenje vrijednije od stvaranja profita i da rad treba uvijek poštivati. Uče dijete da ostane pošteno u mislima, riječima i djelima te da vladaju sami sobom (P. Dhall i T. Dhall, 2002).

Za *mir* kultura nalaže da su patnja i bol nešto što treba izbjegavati, smatra da se utjeha za nemir i zabrinutost može pronaći u lijekovima, alkoholu, drogi, sedativima, tabletama za spavanje ili tabletama protiv depresije. Također se zauzima stav da se mir postiže samo ako se nešto posjeduje, nagomilava bogatstvo ili živi raskalašeno. Stav odgovornog roditeljstva je da sami stvaraju mir, da potiču dijete da uči kod kuće i tako provodi slobodno vrijeme s njima kako bi bilo oslobođeno mentalne i emocionalne uznemirenosti, uvode obiteljske običaje koji omogućuju doživljavanje unutarnjeg, ali i vanjskog mira. Također, uče dijete da se bori, da živi umjerenim i uravnoteženim životom te da je bol potrebna za vlastiti razvoj (P. Dhall i T. Dhall, 2002).

Što se tiče ljudske vrijednosti *nenasilja*, u obiteljske domove se najviše uvlači preko tehnologije. Danas dijete ima sve više prilika za vidjeti kako ljudi jedni druge iskorištavaju, kako se nitko ne brine o prirodi, kako međusobno ratuju i šire mržnju. Roditelji i njihovi odgovorni postupci pokušavaju dati primjer djetetu i učiti ga nenasilju u mislima, riječima i djelima. Roditelji ne nanose drugima štetu svjesno i slijede misao „ne gledaj zlo, ne slušaj zlo, ne čini zlo“ te na taj način daju pravi primjer svome djetetu. Naposljetku, ljudska vrijednost *istina* – kultura „uvodi“ više straha, a manje povjerenja. Djeca više nisu toliko vezana za svoju obitelj, rodbinu i prijatelje već s nestvarnim svijetom filmskih zvijezdi, pjevača, kraljevskih obitelji, političara i sl. Dom je zasut tehnologijom gdje su sve pornografije dostupne na TV programima i internetu. Odgovorni roditelji se tome suprotstavljaju na način da daju primjer istinoljubivog života, oblikuju istinske odnose s prijateljima i obitelji. Također govore istinu, ne lažu, ne okrivljuju druge, ne prekoravaju niti ismijavaju, ne

ogovaraju, ne kleveću druge, izbjegavaju se hvaliti ili razmetati te njeguju dobre misli (P. Dhall i T. Dhall, 2002).

Najveći uspjeh odgovornog roditeljstva leži u ravnopravnom djelovanju. To znači da između roditelja vlada društvena, politička i ekonomska ravnopravnost te da su očevi emocionalno uklopljeni u obitelj i svakodnevnu brigu o vlastitoj djeci. Roditelji zajedničkim vođenjem i ravnopravnošću preuzimaju sve uloge koje se zahtijevaju od njih te imaju sposobnost preklapanja istih, a da to odlično funkcionira. U zajedničkom vodstvu oba roditelja imaju pravo donositi određene odluke, ali ih može donijeti samostalno onaj roditelj koji je kompetentniji u određenom području odgoja. Ukoliko dođe do neslaganja s odlukom, ta nesuglasica se pretvara u tzv. povratnu informaciju tek nakon što je odluka donesena s time da nijednom roditelju nije u cilju da se bori za moć, već cilj leži u dobrobiti njihovog djeteta te slobodno iznošenje vlastitog mišljenja, stava i uvažavanje tuđeg (Juul, 2006). Također je važno da roditelji znaju pronaći ravnotežu između odobravanja određenih stvari djetetu, da znaju pružiti otpor ili popustiti kada je potrebno jer roditelji i njihov način odgoja za odgovornost imaju veliku ulogu u razvoju djetetove odgovornosti (Juul, 2019). Stoga, odgovorno roditeljstvo treba poticati „znalačko rješavanje problema, pridržavanje načela – *Život je izazov, prihvati ga!*, osebnost, visoko mišljenje o sebi, sklonost učenju, srdačan odnos s obitelji, jaku motivaciju, visoku kontrolu emocija, pridržavanje načela – *Život je san, ostvari ga!*, donošenje ispravnih odluka, pridržavanje načela – *Život je igra, igrati je!*, otpor na utjecaj vršnjaka, prihvaćanje vrijednosti roditelja, razvijanje svijesti o društvu i odgovornost za djela“ (P. Dhall i T. Dhall, 2002:138).

Isto tako, valja spomenuti tzv. odgojne smetnje koje nastaju zbog roditeljskih karakternih osobina, njihovih osobnih nedostataka i/ili pogrešnog stava prema vlastitom djetetu. Najčešće pogreške roditelja su odbijanje djeteta, prevelika strogoća, iskorištavanje djeteta za nadoknadu svoga osjećaja sigurnosti te sprječavanje u djetetu vlastitih mana. Posljedice toga su ostavljanje tragova na djetetu za čitav život što rezultira nemogućnošću formiranja vlastite obitelji zbog negativnog iskustva u djetinjstvu (Rečić, 2014).

4.1. Osobine odgovornih roditelja

Osobine koje posjeduju odgovorni roditelji su svijest o vlastitoj istini, osjećaj odgovornosti, umijeće svladavanja teškoća i umijeće komunikacije. Kako bi roditelj posjedovao svijest o vlastitoj istini, mora biti iskren u odnosu sa svojim djetetom. To znači da ne smije imati prekriveni plan, pretvarati se ili politizirati, već biti ono što on zaista jest. Osjećaj odgovornosti se gradi tzv. ispravnim djelovanjem. Svaki roditelj ima vlastiti standard odgovornosti koji također očekuje od svoje djece – djeca koja se osjećaju prihvaćeno od strane svojih roditelja su spremna surađivati i postizati iste standarde odgovornosti. Nadalje, umijeće savladavanja teškoća se postiže kontrolom vlastitog emocionalnog života što rezultira čvrstoću, mirnoću, hrabrost i otvorenost prema budućnosti. U suprotnome, dolazi do povlačenja zbog vlastitih unutarnjih sukoba. Naposljetku, umijeće govora – roditelj kojeg karakterizira odgovornost nije nasilan u svojim govorima, djelima niti mislima (P. Dhall i T. Dhall, 2002).

Ukoliko roditelj posjeduje sve navedene osobine, on nosi titulu odgovornog roditelja koji je kompetentan provoditi ljudske vrijednosti unutar svoje obitelji te se na taj način njegov odgoj zasniva na tih pet vrijednosti – ljubavi, ispravnom djelovanju, miru, nenasilju i istini (P. Dhall i T. Dhall, 2002).

4.2. Komunikacija

Odgoj se ne može odvijati ukoliko nema komunikacije između roditelja, ali i roditelja i njihovog djeteta. Uspješnost odgoja se u velikoj mjeri očituje u interakciji, odnosno komunikaciji među članovima obitelji. Komunikacija u obitelji znači suradnja, sudjelovanje i odnos koji za cilj ima razvoj i dobrobit djeteta. Ona se uči, upotpunjuje i razvija u skladu s postavljenim ciljevima, sadržajima i odnosima između članova obitelji. Komunikacija služi roditeljima i njihovoj djeci kako bi se bolje razumjeli, odnosno kako bi jedni drugima prenijeli što je ispravno, a što nije u određenim situacijama (Rosić, 2005).

Komunikacija vezana za odgovornost leži u tzv. osobnom jeziku. Osobni jezik još se naziva jezikom ljubavi ili jezikom odgovornosti (Rečić, 2014). Osobnim jezikom roditelj, ali i dijete izražava svoje osjećaje, reakcije i potrebe te određuje granice bez da prekida ili komplicira kontakt sa svojom okolinom. Osobni jezik je zapravo prvi jezik kojim dijete počinju govoriti. Njegovu jezgru sačinjavaju rečenice: „Želim. Ne želim.“, „Sviđa mi se. Ne sviđa mi se.“ i „Hoću. Neću.“. Poštivanjem osobnog jezika ne narušava se integritet djeteta, već ga se uči postavljanju vlastitih granica kojima ne povrjeđuje tuđe te na taj način dijete upoznaje tko je on zapravo (Juul, 2006). Osobnim jezikom roditelj zajedno sa svojim djetetom može riješiti probleme koji se nalaze pred njima te „pospješuje da svako pitanje i svaki odgovor u razgovoru polazi od srca i dolazi do srca“ (Rečić, 2014:65).

4.3. Prenosanje odgovornosti (utjecaj roditelja na odgovornost djece)

Roditelji potiču odgovornost kod djeteta ukoliko se i oni sami tako ponašaju.

Juul (2020) tvrdi kako se odgovornost ne može naučiti, ali da se može prenijeti. Prenosanje odgovornosti složeniji je proces koji zahtjeva puno vremena i strpljenja. Dijete se odgovornosti može podučiti tako što mu se zadaju mali zadaci vezanih za kućanstvo. Kada dijete poraste i sposobno je razumjeti jednostavne upute, dobro mu je zadati sitne poslove poput stavljanja žlice u ladicu ili bacanje omota od bombona u koš za smeće. Naravno, roditelj ne smije zaboraviti nakon svakog odrađenog „posla“ pohvaliti, zagrliti i/ili poljubiti dijete kako bi ono bilo sretno i ispunjeno. Kako dijete raste tako se i težina tih poslova povećava te samim time raste i njegova odgovornost. Na taj način dijete stvara i radne navike te mu se ukazuje na važnost obavljanja danih zadataka (Rosić, 2005). Također se dijete uči upravljanju vremenom, suradnji, postavljanju ciljeva i prihvaćanju odgovornosti za red i čistoću u svom domu. Tu veliku ulogu ima dosljednost, domišljatost, upornost, strpljivost, samodisciplina i načini vođenja djeteta od strane roditelja. Kada je odgovornost razvijena, dijete je u stanju tražiti nove zadatke jer su se u njemu počeli buditi osjećaji vjere u sebe, uspjeha, neovisnosti i moći da zadovolji druge, ali i samoga sebe (Dhall i Dhall, 2002).

Autori P. Dhall i T. Dhall (2002) pak tvrde da roditelji na djetetovu odgovornost mogu utjecati na način da mu pruže mogućnost da se samo suoči s posljedicama svoga izbora ohrabrujući ga u preuzimanju rizika do određenih granica. Tako se dijete uči oslanjati sam na sebe te su mu i uspjeh i neuspjeh lekcija iz kojih ponešto nauči. Dakle, „dijete pokazuje veću odgovornost ako je steklo naviku da samo napravi izbor u malim stvarima... Ono ne može naučiti kako biti odgovorno ako ne dobije priliku da samo odluči“ (P. Dhall i T. Dhall, 2002:106).

Isto tako, važno je oslušivati govor djeteta. Primjerice, ako dijete kaže da nešto želi samo napraviti, onda to zaista tako jest. Nije ono tada prkosno, već traži određenu dozu samostalnosti. U tom slučaju, na roditeljima je da donesu odluku hoće li odustati od svoje moći i dopustiti djetetu malo osobne odgovornosti. Prepuštanje odgovornosti bi se trebalo odvijati po određenim pravilima – roditelj mora ozbiljno shvatiti prepuštanje odgovornosti kako bi to uopće moglo funkcionirati, zatim mora čekati pravi trenutak u kojem će razgovarati sa svojim djetetom o prepuštanju odgovornosti za taj određeni model ponašanja. U tom razgovoru roditelj mora objasniti djetetu što želi da se promjeni, mora mu objasniti zapravo kako je on prije preuzeo tu odgovornost umjesto njega i da je sada red na njemu da je preuzme i usvoji (Juul, 2020). Na taj način dijete lakše preuzima odgovornost na sebe.

4.4. Osjećaj/svjesnost krivnje roditelja

Za kvalitetu djetetova života, roditelja i njihovog međusobnog odnosa, potrebno je da roditelj bude svjestan i spreman da preuzme odgovornost za ono što nije uspjelo. Kada roditelji dobiju dijete, tada oni postaju suodgovorni za njega i njegovo dobro. No, ukoliko se dogodi nešto loše djetetu, roditelji postaju sukrivci za to. Tada roditelji obično reagiraju s *osjećajem* krivnje ili sa *svjesnošću* krivnje. Sa svjesnošću roditelji dokazuju da imaju morala, etike i određena pravila. S druge strane, s osjećajem krivnje roditelj se može osjećati depresivno prebacujući krivnju na sebe i na taj način negativno utjecati na svoju snagu i ponašanje ili može postati agresivan te tu krivnju prebaciti na nekog drugog (može ju prebaciti na samo dijete ili na drugog roditelja). Taj, kome je prebačena krivnja, nikada se ne uspije riješiti tog osjećaja krivnje (Juul, 2021).

Svjesnošću krivnje roditelj preuzima odgovornost za učinjeno, odnosno za svoje greške bez obzira ako je imao dobru namjeru, s time je povrijedio dijete. S druge strane, osjećaj krivnje može biti vrlo difuzan za roditelje, „taj osjećaj nema neki konkretan povod, već proizlazi iz opće predodžbe pojedinca da bi ukupno gledano trebao biti drugačiji nego što jest. Trebao sam bolje vladati svojim životom i imati više vremena dok su djeca bila mala, trebao sam pokušati izbjeći taj razvod, trebao sam manje raditi, trebao sam, trebao sam ...“ (Juul, 2021:96). Taj osjećaj ne pridonosi ni roditeljima ni djetetu, stoga je potrebno da ga se čim prije riješi, kako autor savjetuje, autoironijom i humorom. Osjećaj krivnje može se nekada javiti i kada roditelji udovoljavaju i ispunjavaju sve želje svome djetetu. No, događa se da u takvim situacijama dijete misli da nešto nije u redu s njime te ono postaje nesretno i nezadovoljno, a roditelji sebe smatraju nedovoljno dobrim i kompetentnim roditeljima. Takvim načinom se gubi samopoštovanje i samopouzdanje kod roditelja, ali i kod djeteta (Rečić, 2014).

Juul (2008) navodi primjer izjave roditelja koji se bori s osjećajem krivnje „iako izuzetno puno radimo, neprestano osjećam krivnju što premalo vremena provodimo s djecom“ (Juul, 2008:93). Što je ovom roditelju za činiti? Prvo, treba razmisliti postoji li opravdan razlog zašto puno radi i zbog toga ne posvećuje dovoljno vremena svojoj djeci. Ukoliko postoji razlog, roditelj ima dvije opcije: ili preuzeti odgovornost za tu situaciju ili promijeniti način života. Taj osjećaj krivnje ima negativan utjecaj na roditelja, ali i na samo dijete – roditelj narušava svoje samopoštovanje i ravnopravno djelovanje, dok dijete obuzima osjećaj da je teret vlastitih roditelja koji im otežava život.

4.5. Pristupi roditeljima

Kod pristupa roditeljima, nužno je postaviti ishode koji se žele postići, a ti ishodi su vezani za dijete (za njegovo pozitivno ponašanje, emocionalni razvoj i edukacijska postignuća), za roditelja (njegove roditeljske vještine, stavove i uvjerenja, znanja i razumijevanja te emocionalno i mentalno zdravlje) te za dijete i roditelja (pozitivni odnosi između djece i roditelja) (Nenadić i Matov, 2014).

Smjernice koje pridonose ostvarenju tih postavljenih ciljeva su:

- „različiti roditelji imaju različite potrebe;
- učinkovitija je potpora koja dolazi iz više izvora;
- roditelji ne žele surađivati s ustanovama i službama koje ih osuđuju ili stigmatiziraju;
- službe trebaju biti dostupne i prijateljski raspoložene prema roditeljima;
- riječ preporuke roditelja je najučinkovitija promidžba za neku ustanovu“ (Nenadić i Matov, 2014:126).

Roditelje je važno prihvatiti kao odrasle sugovornike s puno senzitivnosti i empatije na način da se:

- ne podcjenjuje ili omalovažava i umanjuje važnost rečenog od strane roditelja;
- stvara povjerenje s roditeljima, pomaže im se da razumiju nerazjašnjena ili neugodna događanja (što rezultira otvorenost za razgovor i izbjegavanje moraliziranja);
- motiviraju roditelji za rada i suradnju, da ih se podučava o osnovnim komunikacijskim vještinama te osiguravaju razne alternative i programi rada s njima;
- poštuju prava roditelja i njihovo pravo na odabir suradnje i sudjelovanje u radu;
- roditelj osjeća da mu se želi i može pomoći, da može imati povjerenje, da ga se razumije i da mu se pruža sigurnost (na taj način se stvara pozitivan odnos i komunikacija s roditeljima).

Rad s roditeljima je vrlo dinamičan proces kojim se prožima uspostava pozitivnog kontakta s njima, istina, povjerenje i međusobno poštivanje (Rosić, 2005). Isto tako, roditelji moraju shvatiti važnost svoje uloge kojom (ne)doprinosu razvoju svoga djeteta. Roditelj mora biti motiviran i usredotočen na dobrobit djeteta koja kasnije rezultira i dobrobit roditelja, ali i njihove okoline.

Roditeljima, odnosno službama koje im pomažu vezano za odgoj, prioritet bi trebala biti zaštita djece i obitelji, podrška roditeljima i pozitivnom razvoju njihove djece. Kada je to uspostavljeno, valja pokrenuti različite vrste programa i aktivnosti za djecu i roditelje koji su sastavljeni prema njihovim potrebama. Problemi nastaju kada roditelji

nisu dovoljno spremni ili otvoreni za suradnju. Razlozi tome mogu biti prezaposlenost i nedostatak vremena, negiranje problema i potrebe za suradnjom, nedostatak svijesti o važnosti izgradnje takve vrste odnosa, sram i nesigurnost te loša prijašnja iskustva u zajedničkom radu. Također je važno uključiti roditelje sa specifičnim potrebama – rastavljene roditelje, usamljene roditelje, roditelje tinejdžera, roditelje djece ovisnika, roditelje koji žive u siromaštvu i roditelje obitelji u nepovoljnom položaju. Prema tim roditeljima treba postupiti s razumijevanjem i poštovanjem uvažavajući posebnosti i složenost njihove situacije. Kvaliteta i kvantiteta tih programa leži u tome koliko se roditeljima izašlo u susret i kolika je njihova potreba bila za takvom vrstom podrške. No, rezultati istraživanja Ureda UNICEF-a za Hrvatsku ukazuju na to da je nedovoljno pruženih usluga kako bi se ohrabрили i osnažili roditelji (Nenadić i Matov, 2014).

4.6. Obiteljski centri Republici Hrvatskoj

U svakoj županiji na području Republike Hrvatske postoji obiteljski centar koji se nalazi u njezinom sjedištu.

Tablica 1. *Popis obiteljskih centara u RH po županijama.* Izvor: službene stranice svih navedenih obiteljskih centara.

Županija	Grad	Adresa	Broj telefona
Grad Zagreb	Zagreb	Preobraženska 4 Ulica grada Chicaga 13 Ulica grada Chicaga 17	01/4577-194
Bjelovarsko-bilogorska	Bjelovar	Masarykova 8	043/277-060
Brodsko-posavska	Slavonski Brod	Trg Ivane Brlić Mažuranić 1	035/416-101
Dubrovačko-neretvanska	Dubrovnik	Miha Pracata 11	020/414-710
Istarska	Pula	Ulica Sergijevaca 2	052/391-425
Karlovačka	Karlovac	Ivana Meštrovića 10	047/411-446

Koprivničko-križevačka	Koprivnica	Trg Eugena Kumičića 2	048/642-247
Krapinsko-zagorska	Krapina	Frana Galovića 1a	049/371-193
Ličko-senjska	Senj	J. Orlovića 2	053/882-122
Međimurska	Čakovec	Ul. Matice hrvatske 1B	040/395-926
Osječko-baranjska	Osijek	Ul. Lorenza Jagera 12	
Požeško-slavonska	Požega	Ul. Matije Gupca 6	034/276-162
Primorsko-goranska	Rijeka	Franje Čandeka 23b	051/338-526
Sisačko-moslavačka	Sisak	Ivana Meštrovića 21	044/515-725
Splitsko-dalmatinska	Split	Trg Franje Tuđmana 3	021/384-364
Šibensko-kninska	Šibenik	Prvička 2	022/201-222
Varaždinska	Varaždin	Trg bana Josipa Jelačića 8	042/201-116
Virovitičko-podravska	Virovitica	Zvonimirov trg 2	033/800-158
Vukovarsko-srijemska	Vukovar	Ul. Kardinala Alojzija Stepinca 45	032/300-270
Zadarska	Zadar	Velebitska ul. 6	023/235-630
Zagrebačka	Samobor Velika Gorica	Zagorska 1 Kurilovečka ul. 48	01 6231 734

Obiteljski centri svojim korisnicima pružaju besplatna individualna, bračna/partnerska, obiteljska, roditeljska i pravna savjetovanja, obiteljske medijacije i medijacije u zajednici, grupne edukativne programe, predavanja, tematske i kreativne radionice, edukacije, edukacije za posvojitelje i udomitelje, grupne podrške, igraonice i slično. Cilj im je da svojim preventivnim, edukativnim i savjetodavnim aktivnostima i programima pružiti podršku obiteljima, podići kvalitetu življenja u obiteljskom okruženju i obiteljskih vrijednosti, utjecati na poboljšanje komunikacije među

članovima, olakšati odrastanje te pomoći pri organizaciji obiteljskog života. Savjetovanjem se želi postići da nedjelotvorno ponašanje postane djelotvorno. Savjetodavatelj i korisnik aktivno sudjeluju kako bi program uspio – savjetodavatelj pruža stručnu pomoć kojoj je cilj da korisnik uvidi problem kako bi kasnije mogao samostalno pronalaziti rješenja. Isto tako, važno je naglasiti da se svakom korisniku individualno posvećuju te njihove osobne podatke drže u tajnosti.

5. ODGOVORNA OBITELJ – ZA ODGOVORNU ZAJEDNICU

Zajednica se može temeljiti na lokalitetu, društvenim odnosima ili zajedničkim interesima i identitetima. Obitelj se razvija pod utjecajem zajednice u kojoj živi, odnosno zajednice s kojom ostvaruje određene društvene odnose i zajedničke interese te u kojoj provodi najviše vremena (Ferić Šlehan i Kranželić, 2008 prema Stimson i sur., 2001). Zajednica je zapravo hijerarhijski povezan sustav koji ima utjecaj na razvoj i ponašanje svakog pojedinca. Ona na pojedince utječe na tri razine:

- *mikro-sustav ili okruženje (kao npr. obitelji, vršnjačke grupe, susjedi, posao) i procesi vezani uz to okruženje u kojemu je pojedinac direktno uključen,*
- *mezo-sustav ili povezanost i odnos koji povezuje različite mikro-sustave (uključujući razinu komunikacije i podrške između obitelji i škole, servisa, susjeda, poslodavaca),*
- *makro-sustav ili „viši red“, kolektivna vjerovanja ljudi u zajednici; uključuje vjerovanja o tome tko je dlan zajednice, zajednička iskustva i ciljeve, zajednička očekivanja ponašanja u zajednici kao i odgovornosti, emocionalnu i socijalnu povezanost te zajedničku učinkovitost (Ferić Šlehan i Kranželić, 2008:33 prema Small i Supple, 2001).*

„Demokratsko se građanstvo određuje kao iskustvo aktivnog sudjelovanja koje se stječe u različitim okruženjima, od obitelji preko obrazovnih institucija, radnoga mjesta, lokalne zajednice, slobodnoga vremena, masovnih medija do akcija vezanih uza zaštitu i poboljšanje prirodnog i izgrađenog okoliša“ (Sabolić, 2014:84 prema Audiger, 2000). Život u demokratskom društvu zahtijeva od pojedinaca da preuzmu uloge aktivnih građana koji imaju sposobnost nositi se s odgovornošću za vlastite odluke i postupke. Da bi mogli tako živjeti potrebne su određene pripreme u kojima važnu ulogu ima obitelj i način odgoja unutar nje (Sablić, 2014).

Cilj odgoja u obitelji bi trebao težiti ka oblikovanju pojedinca da slobodno procjenjuje, vrednuje i da odgovorno djeluje u društvu. Obitelj treba poticati jednaku mogućnosti odgajanja na svim razinama, dok je stimuliranje i upravljanje odgojnim zadacima na državi. Važno je istaknuti i tzv. odgoj za društvenu odgovornost koji je „graditelj“ čitave zajednice. Takva vrsta odgoja zajednici pruža pravdu i sudjelovanje pojedinca u kulturi te istovremeno služi i pojedincu i društvu kao faktor razvoja i promicanja. Isto

tako, svaki pojedinac ima svoje dostojanstvo i svoja prava te se opravdano može zalagati za slobodu sudjelovanja u stvarima koje su zajedničke njemu i njegovoj zajednici u kojoj se nalazi (Chávez Villanueva, 2009). To rezultira aktivno sudjelovanje građana u zajednici, društvu i politici koje je u skladu s ljudskim pravima i demokracijom te unutar kojeg prevladava međusobno poštivanje. Aktivno sudjelovanje građanstva se može gledati kroz četiri sfere: političko, društveno, kulturno i ekonomsko.

1. političko sudjelovanje – glasovanje na svim razinama; utjecaj na odlučivanje (engl. lobbying); postizanje vlastitih interesa građana: sudjelovanje unutar zastupničkoga sustava, aktivnosti unutar participatorne demokracije (engl. participatory democracy), aktivnosti orijentirane vrijednošću;

2. društveno sudjelovanje – postati članom volonterske organizacije ili odbora neke organizacije te sudjelovanje u nekim drugim aktivnostima organizacije;

3. kulturno sudjelovanje – borba protiv isključivanja i diskriminacije (društvena i kulturna dimenzija – odnose se na aktivnosti koje promiču zadovoljstvo (blagostanje) i one koje stvaraju „zajedničko vlasništvo“ zajednice);

4. ekonomsko sudjelovanje – sudjelovanje u procesu proizvodnje; postati članom radničkoga vijeća, poduzeti akcije protiv nejednakih globalnih raspodjela u svijetu – sudjelovanje na tržištu rada i u „razmjeni roba i usluga (Diković i Drenjančević, 2019:88 prema Hoskins, 2006).

Obitelj uz razvijanje odgovornosti kod djece moraju poticati razvoj vještina okrenute prema inovacijama i brzim promjenama kako u zajednici tako i u gospodarstvu, znanosti i kulturi, ali i djelotvorno obavljanje vlastitih građanskih dužnosti i sudjelovanje u demokratskim odnosima u zajednici. Također, moraju steći znanja o zaštiti ljudskih prava, razviti sposobnost uočavanja problema, istraživanja i rješavanja istih. Na taj način će dijete zastupati vlastite stavove argumentima, kritički prihvaćati informacije koje dolaze do njega, bit će spremno sudjelovati u različitim aktivnostima vezanih za građanstvo te će prihvaćati koncept ljudskih prava. Nadalje, bit će sposobno reagirati na društvenu isključenost i svojim „će zalaganjem u društvenoj zajednici te sudjelovanjem u radu udruga i nevladinih organizacija koje promiču zajednički interes i zaštitu ljudskih prava kasnije prerasti u građansku inicijativu i zalaganje za promicanje vlastitih ideja za dobrobit društva ... promicanjem kvalitete

života mogu unaprijediti zajedništvo i društvenu solidarnost, životne uvjete i povjerenje, od razredne do lokalne, nacionalne i globalne zajednice“ (Diković i Drenjančević, 2019:91).

Nadalje, treba spomenuti i kulturno građanstvo u kojemu se interes o političkom članstvu mijenja u zajedničko iskustvo, kognitivne mehanizme, oblike kulturnog prenošenja i diskusije okoline jer građanstvo također utječe i na kulturne procese u zajednici (Diković i Drenjančević, 2019 prema Delanty, 2000).

6. PRIJEDLOG RADIONICA ZA RODITELJE

U ovom poglavlju su osmišljene radionice namijenjene roditeljima (Marinković, 1997; P. Dhall i T. Dhall, 2002). Dijele se u pet glavnih tema koje se tiču odgovornog roditeljstva: granice, odgovorno roditeljstvo, komunikacija, odnos s partnerom – suroditeljstvo i stres roditelja.

5.1. Radionica: Granice

Predviđeno vrijeme trajanja radionice je 60 do 90 minuta.

Ciljevi:

- osvijestiti roditelje o postavljanju granica djeci
- ukazati roditeljima na štetnosti tjelesnog kažnjavanja djece
- razvijati sposobnost odlučnosti kod roditelja

Aktivnosti:

1. aktivnost *Uvodni krug*

Voditelji pozdravlja prisutne roditelje te im postavljaju pitanja *Kako ste? Kako ste proveli tjedan?* Svaki roditelj ukratko odgovora na postavljena pitanja po redu kako sjede (kružno).

2. aktivnost *Teorijski dio o granicama*

Voditelji najavljuju temu *Granice* – upoznaju roditelje s ciljevima radionice i ukratko im govore plan rada. Zatim voditelji drže kratko predavanje uz pomoć PowerPoint prezentacije o granicama – voditelji kroz konkretne primjere pojašnjavaju koji su to primjereni načini postavljenja granica, a koji su neprimjereni načini te ujedno daju dobre primjere iz prakse. Nakon toga slijedi kratka diskusija s roditeljima o predavanju (kako im se čini to što je prezentirano i imaju li kakvih pitanja vezano za temu).

3. aktivnost *Postavimo granice zajedno*

Voditelji dijele članove grupe u parove te svakom paru daju unaprijed pripremljene kartice sa situacijama u kojima roditelji imaju najčešće problema u postavljanju granica, npr. *Otac i sin su u trgovini s igračkama. Sin želi igračku za koju otac nema novaca. Nakon što je otac odbio kupiti igračku, sin se baca na pod, krene plakati i bacati se po podu.* Zadatak svakog para je da međusobno prokomentiraju dobivenu situaciju i da kažu kako bi postupili u toj situaciji i na koji bi način postavili granice. Nakon toga slijedi diskusija u grupi – svaki par čita svoju karticu sa situacijom koju je dobio te što je zajedno sa svojim parom komentirao da bi učinio u danoj situaciji. Ostali parovi iznose svoja iskustva u istim/sličnim situacijama te daju svoje prijedloge za postupanje. Voditelji moderiraju raspravu, ističu dobre primjere prijedloga te daju dodatne prijedloge koje bi roditelji mogli iskoristiti u danim situacijama.

4. aktivnost *Posljedice tjelesnog kažnjavanja djece*

Voditelji puštaju videozapis o tjelesnom kažnjavanju djece od strane roditelja i koje posljedice takav odnos ostavlja na dijete. Nakon što su pogledali video, voditelji postavljaju pitanja roditeljima o odgledanom (kako im se čini video, na kakvo razmišljanje ih je potaklo, što misle o tjelesnom kažnjavanju djece) te ujedno obuhvaćaju cijelu radnju i poantu videa. Na taj način postepeno dolaze do zaključka da osim što tjelesno kažnjavanje ostavlja štetne posljedice na djecu, ono nije ni učinkovita odgoja metoda.

5. aktivnost *Što umjesto tjelesnog kažnjavanja*

Voditelji postavljaju pitanje roditeljima *Koje su najčešće situacije u kojima roditelj tjelesno kažnjava svoje dijete?* Roditelji daju primjere takvih situacija i prijedloge što se može učiniti umjesto toga zajedno s voditeljima koji dane prijedloge zapisuju na flip chartu.

6. aktivnost *Osvrt*

Voditelji postavljaju pitanja roditeljima – kako im je bilo na radionici, što su naučili, imaju li dodatna pitanja i/ili prijedloge za poboljšanje radionice.

5.2. Radionica: Odgovorno roditeljstvo

Predviđeno vrijeme trajanja radionice je 60 do 90 minuta.

Ciljevi:

- upoznati odgovornosti roditelja i odgovornosti djeteta
- potaknuti na preuzimanje vlastite odgovornosti i na usvajanje sposobnosti odlučnosti

Aktivnosti:

1. aktivnost *Uvodni krug*

Voditelji pozdravlja prisutne roditelje te im postavljaju pitanja *Kako ste? Kako ste proveli tjedan? Jeste li što primijenili novo od zadnje radionice?* Svaki roditelj ukratko odgovora na postavljena pitanja po redu kako sjede (kružno).

2. aktivnost *Teorijski dio o odgovornom roditeljstvu*

Voditelji najavljuju temu *Odgovorno roditeljstvo* – upoznaju roditelje s ciljevima radionice i ukratko im govore plan rada. Zatim voditelji drže kratko predavanje uz pomoć PowerPoint prezentacije. Govore o odgovornosti roditelja (osobna odgovornost, odgovornost za dijete, njegovu dobrobit i razvoj te odgovornost za odnos s djetetom) i odgovornosti djece (osobna odgovornost) te daju konkretne primjere za svaku vrstu. Nakon toga slijedi kratka diskusija s roditeljima o predavanju (kako im se čini to što je prezentirano, znaju li prepoznati razlike između navedenih odgovornosti u svojoj obitelji s djecom te imaju li kakvih pitanja vezano za temu).

3. aktivnost *Naučimo se preuzeti odgovornost i zauzeti stav*

Voditelji dijele roditelje u parove te im daju prethodno pripremljene kartice sa situacijama kojima je cilj potaknuti na razmišljanje i preuzimanje odgovornosti. Zadatak je da jedan roditelj preuzme ulogu djeteta, a drugi ulogu roditelja čime istovremeno vježbaju svoju odlučnost i dosljednost. Primjer situacije je *Vani je hladno i pada kiša, kćer želi obući haljinu i sandale u vrtić, ali se to majci ne sviđa i pokušava ju odgovoriti od toga. Na koji način će to učiniti s time da kćer odbija suradnju u bilo kojem pogledu.* U ovoj situaciji je cilj da roditelj uvaži dijete i

njegove želje u smislu da mu kaže *Vidim da želiš nositi haljinu i sandale ...*, ali onda da preuzme odgovornost i postavi granicu ... *ali je vani hladno. Tako obučena se možeš razboljeti i zato mi je važno da obučeš jaknu i tenisice.* i da bez obzira na sve ostane dosljedan i odlučan u svojoj odluci. Nakon odglumljene situacije, mijenjaju se uloge (onaj roditelj koji je bio dijete sada je roditelj, a onaj roditelj koji je bio dijete sada je dijete) za novu situaciju. Naposljetku se pokreće kratka diskusija u grupi među roditeljima i voditeljima – kako je roditeljima bilo tijekom aktivnosti i što im je bilo najteže.

4. aktivnost *Kako drugačije*

Voditelji pokreću kratki animirani film u kojem je prikazano prebacivanje odgovornosti na dijete i posljedice toga na djetetovo ponašanje – majka govori djetetu da će biti jako tužna i nesretna ako ne pojede ručak do kraja, na što dijete dovršava jelo kako bi udovoljilo svojoj majci zanemarujući svoje želje i potrebe. Nakon gledanja zajedno s roditeljima komentiraju film (što su vidjeli u filmu, kako se majka ponijela prema svome djetetu, je li to pogrešan način odnošenja, kako se to dijete osjećalo, je li majka mogla drugačije reagirati, kako) te dolaze do zaključka da nekada svi roditelji takvo nešto naprave jer nisu savršeni (nitko nije) i nekada ne znaju drugačije postaviti granice.

5. aktivnost *Nitko nije savršen roditelj*

Voditelji govore kako imaju napisane izjave koje će čitati (jednu po jednu) te objašnjavaju roditeljima da je njihov zadatak da se ustanu kada čuju onu izjavu koja se odnosi na njih. Primjerice, neka se ustane svatko tko se nekada izderao na dijete, neka se ustane svatko tko je bio na mobitelu dok mu je dijete nešto pričalo i slično. U ovoj aktivnosti također i voditelji sudjeluju. Nakon što su pročitane sve izjave, voditelji ukazuju roditeljima na to da svaki roditelj nekada pogriješi i da ne postoji idealan/savršen roditelja te da čak i oni koji su voditelji ovakvih vrsta radionica nekada izgube strpljenje i kontrolu. Govore da je isto tako važno da shvate i priznaju da su pogriješili, da preuzmu odgovornost za učinjeno, ispričaju se djetetu, da se trude biti čim bolji i da rade na sebi.

6. aktivnost *Posljedice neodgovornosti*

Voditelji drže kratko predavanje o posljedicama dopuštanja djetetu da samo odluči o svemu, o nedosljednosti u postavljanju granica kada dijete emotivno reagira na njihovu odluku (plače, baca se ...). Time ističu da dijete dobiva ono što želi, a roditelj se osjeća kao dobar roditelj što je kratkoročno. Ono što ostaje jest dugoročna šteta djetetu, ali i samom roditelju jer dijete ne dobiva brigu od roditelja koja mu je potrebna, već preuzima veliku količinu odgovornosti na sebe. Nakon toga voditelji zajedno s roditeljima komentiraju kakva su njihova iskustva u takvim situacijama, kako oni reagiraju te zajedno pokušavaju doći do ispravnog rješenja.

7. aktivnost *Preuzmimo odgovornost*

Voditelji dijele roditeljima radne listove na kojima se nalaze tri koraka kako da preuzmu roditeljsku odgovornost i da prilikom donošenja odluke budu odlučni i dosljedni. Koraci su: 1. uvažavanje djetetove želje, 2. preuzimanje odgovornosti i 3. što mi može pomoći da ostanem odlučan. Svaki roditelj dobiva po primjer situacije koju mora riješiti. Npr. dijete želi biti cijeli dan na mobitelu i igrati igrice.

8. aktivnost *Osvrt*

Voditelji postavljaju pitanja roditeljima – kako im je bilo na radionici, što su naučili, imaju li dodatna pitanja i/ili prijedloge za poboljšanje radionice.

5.3. Radionica: *Komunikacija*

Predviđeno vrijeme trajanja radionice je 60 do 90 minuta.

Ciljevi:

- ukazati na dobre i loše metode komunikacije
- razvijati vještine aktivnog slušanja kod roditelja
- povećati svijest o neverbalnim porukama roditelja

Aktivnosti:

1. aktivnost *Uvodni krug*

Voditelji pozdravlja prisutne roditelje te im postavljaju pitanja *Kako ste? Kako ste proveli tjedan?* Svaki roditelj ukratko odgovora na postavljena pitanja po redu kako sjede (kružno).

2. aktivnost *Teorijski dio o komunikaciji*

Voditelji najavljuju temu *Komunikacija* – upoznaju roditelje s ciljevima radionice i ukratko im govore plan rada. Zatim voditelji drže kratko predavanje uz pomoć PowerPoint prezentacije o vrstama komunikacije, vještinama aktivnog slušanja, njihovim prednostima te o važnosti komunikacije u odnosu roditelj-roditelj, roditelj-dijete, dijete-dijete. Nakon predavanja slijedi kratka diskusija s roditeljima o predstavljanom (kako im se čini to što je prezentirano i imaju li kakvih pitanja vezano za temu).

3. aktivnost *Zauzmimo uloge*

Voditelji roditelje dijele u parove i objašnjavaju im zadatak. Jedan roditelj mora zauzeti ulogu djeteta, a drugi ulogu roditelja. Pred svaki par su postavljene prethodno pripremljene situacije koje moraju odglumiti. Primjerice, dijete priča o svojoj svađi s prijateljicom. Onaj koji je u ulozi roditelja mora se koristiti onim vještinama koje je čuo na predavanju. Zatim svaki par dobiva drugu situaciju u kojima mijenjaju uloge (onaj roditelj koji je bio u ulozi djeteta, zauzima ulogu roditelja, a onaj roditelj koji je bio u ulozi roditelja, zauzima ulogu djeteta). Nakon toga slijedi komentiranje u grupi kako im je bilo u ulozi djeteta, a kako u ulozi roditelja, koja uloga im je teža i zašto.

4. aktivnost *JA i TI*

Voditelji na flip chartu pišu formulu JA-poruke koju objašnjavaju dajući neke od primjera. Zatim spominju TI-poruke koje uspoređuju s JA-porukama i objašnjavaju njihovu važnost korištenja. Nakon toga slijedi komentiranje u grupi – voditelji pitaju roditelje jesu li čuli za JA- i TI-poruke, mogu li se zamisliti da koriste JA-poruke, u kojim situacijama bi ih koristili, kako im se čini.

5. aktivnost *Sad malo ja*

Voditelji svakom roditelju dijele radne listove na kojima je napisano po 10 poruka. Te poruke roditelji moraju svako za sebe pretvoriti u JA-poruke (npr. rečenicu *Prestani lupati s tom igračkom.* moraju pretvoriti u oblik JA-poruke) nakon čega u grupi zajedno komentiraju kako im je bilo pretvarati poruke iz jedne vrste u drugu, je li teško i slično. Potom svaki roditelj daje po jedan primjer TI-poruke koju pretvara u JA-poruku. Voditelji ističu dobre primjere danih rečenica.

6. aktivnost *Naše mimike i geste*

Voditelji najavljuju glumu – govore da će odglumiti dvije scene u kojima će jedan voditelj zauzeti ulogu djeteta, a drugi ulogu roditelja. U prvoj sceni dijete prepričava roditelju određenu situaciju koja mu se dogodila za vrijeme čega roditelj tipka po mobitelu. U drugoj sceni se dijete žali roditelju na događaj iz škole, a roditelj čuča ispred djeteta (njegove oči su u ravnini djetetovih), izrazi lica su popraćeni onime što dijete priča kako bi se dočaralo da roditelj dijete sluša i pokušava ohrabriti. Nakon odigranih scena, voditelji pitaju roditelje što su primijetili u scenama, u kojoj sceni se roditelj bolje ponio prema djetetu. Kroz razgovor dolaze do zaključka da je 70 posto komunikacije neverbalna komunikacija te koliko je ta vrsta komunikacije važna u odnosu roditelj-dijete. Za kraj aktivnosti voditelji zadaju zadatak roditeljima da obrate pozornost na svoju neverbalnu komunikaciju u razgovoru sa svojom djecom/svojim djetetom kako bi sljedeći susret opisali što su primijetili i/ili jesu li što promijenili.

7. aktivnost *Osvrt*

Voditelji postavljaju pitanja roditeljima – kako im je bilo na radionici, što su naučili, imaju li dodatna pitanja i/ili prijedloge za poboljšanje radionice.

5.4. Radionica: Odnos s partnerom – suroditeljstvo

Predviđeno vrijeme trajanja radionice je 60 do 90 minuta.

Ciljevi:

- osvijestiti negativne utjecaje sukoba na djecu
- poboljšati vještine konstruktivnog rješavanja sukoba
- dati roditeljima uvidu o utjecaju njihovih odnosa na djetetov razvoj

Aktivnosti:

1. aktivnost *Uvodni krug*

Voditelji pozdravlja prisutne roditelje te im postavljaju pitanja *Kako ste? Kako ste proveli tjedan? Jeste li što primijetili u svojoj neverbalnoj komunikaciji s djetetom? Jeste li što promijenili? Jeste li imali priliku upotrijebiti JA-poruke?* Svaki roditelj ukratko odgovora na postavljena pitanja po redu kako sjede (kružno).

2. Aktivnost *Svađa i posljedice*

Voditelji puštaju kratki film, odnosno scenu iz filma u kojoj se roditelji svađaju pred djetetom i posljedice utjecaja te svađe na dijete. Nakon odgledanog filma, voditelji postavljaju pitanja roditeljima – *Što smo vidjeli u filmu? Kako je tom djetetu dok se njegovi roditelji svađaju? Pokušajte se staviti u ulogu tog djeteta, kako se osjećate? Koje posljedice je ostavilo na njega?*

3. aktivnost *Teorija*

Voditelji najavljuju temu *Odnos s partnerom – suroditeljstvo*. Upoznaju roditelje s ciljevima radionice i ukratko im govore plan rada. Zatim voditelji drže kratko predavanje uz pomoć PowerPoint prezentacije – pričaju o važnosti odnosa između partnera, o tome kako su sukobi i svađe normalna i prirodna pojava u svakom odnosu stavljajući naglasak na rješavanje istih. Zatim govore o važnosti neizlaganja djece u tim situacijama te zašto su sukobi pred djecom štetni po njih i njihov razvoj. Nakon predavanja, voditelji razgovaraju s roditeljima o tome kakva je situacija kod njih, sukobljavaju li se pred djecom, jesu li primijetili kakve posljedice u ponašanju svoje djece, kako rješavaju sukobe, sukobljavaju li se ljudi

iz njihove okoline pred svojom djecom, kako oni rješavaju svoje sukobe, kakav je njihov stav o tome.

4. Aktivnost *Riješimo sukobe*

Voditelji svakom roditelju dijele radni list s navedenim primjerima komunikacije koja je loša i koja je dobra u rješavanju sukoba. Zadatak roditelja je da kvačicom označe one rečenice koje se odnose na njih i njihov odnos s partnerom. Primjeri rečenica su *Prekidam partnera dok govori. Okrivljujem partnera za problem. Trudim se sagledati i partnerovu stranu iako se ne slažem s njegovim stavom. Pokušavam pronaći kompromis.* Nakon toga, svaki roditelj čita rečenice koje se odnose na njega i njegovog partnera te ukratko komentira svoj odnos s partnerom. Voditelji potiču svakog da kaže neki primjer sukoba iz svog iskustva u kojem se nije snašao ili mu je teško pao te oko čega se najviše sukobljava sa svojim partnerom. Svi zajedno pokušavaju pronaći rješenje navedenih sukoba.

5. aktivnost *Osvrt*

Voditelji postavljaju pitanja roditeljima – kako im je bilo na radionici, što su naučili, imaju li dodatna pitanja i/ili prijedloge za poboljšanje radionice.

5.5. Radionica: *Roditeljski stres*

Predviđeno vrijeme trajanja radionice je 60 do 90 minuta.

Ciljevi:

- prepoznati izvore i znakove roditeljskog stresa
- dati primjere nošenja sa stresom i kako ga prevenirati
- prepoznati podršku u okolini i vlastitu snagu

Aktivnosti:

1. aktivnost *Uvodni krug*

Voditelji pozdravlja prisutne roditelje te im postavljaju pitanja *Kako ste? Kako ste proveli tjedan?* Svaki roditelj ukratko odgovora na postavljena pitanja po redu kako sjede (kružno).

2. aktivnost *Teorijski dio o roditeljskom stresu*

Voditelji najavljuju temu *Roditeljski stres* kako bi upoznali roditelje s ciljevima radionice i ukratko im opisali plan rada. Zatim voditelji drže kratko predavanje uz pomoć PowerPoint prezentacije o roditeljskom stresu – koji mogu biti izvori i uzroci stresa, kako mogu prepoznati stres, utjecaj roditeljskog stresa na dijete. Također kroz predavanje ističu važnost vlastite brige o sebi, vlastitim potrebama i pronalaženju vremena za sebe. Nakon toga slijedi kratka diskusija s roditeljima o predavanju (kako im se čini to što je prezentirano i imaju li kakvih pitanja vezano za temu).

3. aktivnost *Suočimo se s uzrocima i posljedicama svojeg stresa*

Voditelji svakom roditelju daju radni list na kojemu su navedena različiti primjeri ponašanja koje ljudi imaju kada su pod stresom: *Previše jedem. Vičem na druge. Ubrzano mi lupa srce.* Zadatak roditelja je da označe ona ponašanja koja se odnose na njih kada su pod utjecajem stresa. Zatim dobivaju drugi radni list na kojemu su navedeni uzroci stresa: *Previše obaveza. Sukob s partnerom. Nepsuh djeteta. Kada moje dijete ne pospremi za sobom.* Zadatak roditelja je isti kao i za prethodni radni list – označiti one uzorke koje se odnose na njega.

4. aktivnost *Pokušajmo spriječiti stres*

Nakon što je svaki roditelj označio svoje uzroke stresa, ispod crta obris svoga dlana. Potom se ti radni listovi vrte u krug te svaki roditelj upisuje savjet kako da taj roditelj prevenira svoj stres. Primjerice, ako je netko od roditelja označio da mu stres izaziva previše obaveza, drugi roditelj mu može dati prijedlog da prepusti određene obaveze nekom drugom ili da potraži pomoć svojih bližnjih kada mu se nagomilaju obaveze. Time se pokreće uključenost svih roditelja. Kada svaki roditelj dobije svoj list natrag, jedan po jedan čita što je označio za posljedice i uzroke vlastitog stresa te čita dobivene savjete. Isto tako, govori koji savjet(i) mu se sviđa(ju) te izabire onaj prijedlog koji do sada nije koristio, a htio bi ga probati provesti. Naposljetku, voditelji navode koji su još dobri načini rješavanja stresa te ponovno ističu važnost brige za sebe.

5. aktivnost *Brainstorming snaga*

Na flip chartu su voditelji prethodno nacrtali stablo, a pokraj krošnje napisali snage iz okoline i pokraj korijenja vlastite snage. Voditelji objašnjavaju da se na snage iz okoline odnosi sve ono što roditelju može pomoći kod roditeljskog stresa, a da je izvan njega te daju primjer – da baka čuva djecu, odlasci na grupne razgovore, razgovori s prijateljima/prijateljicama i slično, i da se na vlastite snage odnosi sve ono unutar samog roditelja dajući primjere: upornost, strpljivost, davanje vremena samome sebi, odlazak na trening, itd. Zatim uključuju roditelje na način da daju primjere obje vrste snaga kojima popunjavaju stablo.

6. aktivnost *Opuštanje*

Voditelji govore roditeljima da se udobno smjeste na stolici, da zatvore oči i da prate njihov glas. Voditelji roditelje vode kroz vođenu fantaziju *Vaše sigurno mjesto* gdje roditelji zamišljaju ono mjesto gdje se osjećaju najsigurnije. Time ih se nastoji maksimalno opustiti.

7. aktivnost *Osvrt*

Voditelji postavljaju pitanja roditeljima – kako im je bilo na radionici, što su naučili, imaju li dodatna pitanja i/ili prijedloge za poboljšanje radionice. Naposljetku im se zahvaljuju na suradnji, strpljenju i danim prijedlozima.

7. ZAKLJUČAK

Obitelj je prva i najvažnija životna škola djeteta za stjecanje njegovih prvih navika, sposobnosti, vještina i znanja. Dijete kada se rodi je okruženo samo obitelji i nema potrebu komunicirati niti dolaziti u doticaj s nekim drugim izvan nje zato obitelj ima veliku ulogu u odrastanju djeteta jer ostavlja tragove o kojima ovisi djetetov rast i razvoj, ali i njegov čitav život. Zbog toga se može reći da je dijete temeljni odgoj za sve aspekte života steklo u krugu vlastite obitelji. To dovodi do definicije odgoja koja kaže da bi odgoj trebao biti ravnopravan odnos između djeteta i njegovih roditelja. U tom odnosu vodstvo je na roditeljima jer dijete nije dovoljno sposobno niti ima tu tendenciju i iskustvo da se samo odgaja. Tako se odgoj najviše događa kada se roditelj ponaša prirodno i obavlja svoje svakodnevne obveze čime daje primjer djetetu. To znači da djeci nije potreban uobičajeni klasični odgoj, već pratnja i vodstvo popraćeno primjerima.

Odgoj ima postavljene temelje kojima se treba težiti kako bi uopće uspio, a ti temelji su harmonični/skladni odnosi, potpunost obitelji, odgovarajuće obiteljsko ozračje, pedagoška kultura, zrelost roditelja te stabilno ekonomsko stanje. Harmoničnim i skladnim odnosima te potpunošću obitelji utječe se na djetetov mentalni razvoj, moralne i socijalne karakteristike, razvoj osobnosti i pripremu za život. Odgovarajuće obiteljsko ozračje gdje roditelji redovno pokazuju međusobnu ljubav, povjerenje i poštovanje, pruža djetetu osjećaje da je prihvaćeno, sigurno, potpuno i voljeno. Pedagoškom kulturom i zrelošću roditelja mogu se spriječiti društveno negativne pojave, dok se stabilnim ekonomskim stanjem djetetu osiguravaju uvjeti za pravilan i normalan rast i razvoj.

Obitelj ujedno ima utjecaj i na razvoj ličnosti (na stjecanje prvih znanja, razvoj emocionalnih i etičkih stavova, formiranje temeljnih navika, usvajanje određenih oblika ponašanja prema drugima, usvajanje estetskih standarda i temelja drugih dimenzija ličnosti) osobnosti (pokazivanje emocija, pružanje osjećaja sigurnosti, stvaranje emocionalnog i privlačnog ozračja te zdravih međuljudskih odnosa, pripadnost, optimističnost, hrabrost, samouvjerenost, kompetentnost, otvorenost, iskrenost, poštovanje, ljubav i tolerancija) i socijalizacije djeteta (ljubav djeteta prema obitelji koja ih međusobno povezuje, pruža sigurnost, zaštitu i razumijevanje). Osim toga, i odnosi između roditelja mogu imati utjecaj na djetetovu osobnost, sliku o

samome sebi te njegovu suradnju i suživot s drugima. To znači da kompetentni roditelji koji su spremni za odgoj, trebaju dobro poznavati svoje dijete, biti pravedni, strpljivi, uporni, dosljedni, nesebični, odlučni, racionalni, moraju voljeti dijete i razumjeti sve teškoće prilikom djetetova odrastanja. Uz sve navedeno, moraju uvažavati, poštivati i voditi brigu o djetetovim potrebama. Dakle, uloga roditelja je odgajati kroz vlastite primjere, biti uzor i ukazivati na druge primjere, uvoditi kućni red i navike na rad, davati pohvale, kritike, nagrade i kazne, brinuti o svojoj djeci, upozoravati ih i da budu dosljedni. Što znači da roditelj nije samo otac ili majka, već je primjer svome djetetu, uzor, autoritet i savjetnik, on je model za imitaciju jer svojim postupcima može motivirati ili odgovoriti dijete od određene vrste ponašanja.

Odgovorno ponašanje je pozitivna karakteristika osobnosti, tj. karakterne crte kojom se pokazuje određena razina zrelosti i način upravljanja vlastitim ponašanjem po prihvaćenim načelima i pravilima života. U odgojnom smislu postoje dvije vrste odgovornosti – osobna i društvena. Društvena odgovornost je odgovornost prema drugima (obitelji, zajednici, društvu i svijetu), a osobna odgovornost je odgovornost prema samome sebi, svome životu, osjećajima, odabirima i radnjama. Ukoliko dijete stječe društvenu odgovornosti, ono postaje društveno odgovorno. No, kada se pokušava razviti osobna odgovornost istovremeno se razvija i društvena. Najvažniji oblik komunikacije kojim se razvijaju obje vrste odgovornosti je osobna povratna informacija koja djetetu ukazuju na postojanje drugih ljudi s vlastitim stavom i načinom doživljavanja iste stvari. Dijete koje nije razvilo osobnu odgovornost postaje predmet manipulacije prema kojemu se okolina ponaša onako kako želi. Gledajući žensku i mušku djecu, djevojčice prije usvoje i razviju obje vrste odgovornosti za razliku od dječaka – one prije počnu voditi brigu same o sebi, samostalnije su i odgovornije, dok za dječake brinu njihove majke jer smatraju da su ovisni o njima i da nisu dovoljno zreli kako bi sami nešto napravili ili odlučili.

Kod odgovornosti valja spomenuti i ono dijete koje u ranoj dobi postane preodgovorno. Takvo dijete brine o potrebama svojih roditelja zanemarujući vlastite te se prema svojim roditeljima ponaša kao da je njihov roditelj. Tom djetetu treba razviti osjećaj samosvijesti i osobne odgovornosti što je vrlo dugotrajan proces koji zahtjeva strpljivost i ustrajnost te traje čitav djetetov život jer se pred djetetom nalazi težak zadatak, a to je pronaći svoje ja. Njemu je potrebno da mu se ukaže i da shvati kako su njegove potrebe jednako važna kao i potrebe drugih ljudi.

Odgovorna briga o djeci jedna je od temeljnih zadaća roditelja. Djecu je najidealnije odgajati u potpunoj obitelji uz puno ljubavi, nježnosti i brige oba roditelja zbog toga moraju imati jednaku odgovornost za vlastitu djecu jer djeca nastavljaju tamo gdje su njihovi roditelji stali. Danas se odgovorni roditelji bave posljedicama oslabljenih ljudskih vrijednosti (ljubavi, ispravnog djelovanja, mira, nenasilja i istine) koje narušava kultura i tome se nastoje suprotstaviti. Što dovodi do toga da najveći uspjeh odgovornog roditeljstva leži u ravnopravnom djelovanju – društvenoj, političkoj i ekonomskoj ravnopravnosti između roditelja te u sudjelovanju očeva u svakodnevnoj brizi o vlastitoj djeci i njegovoj emocionalnoj uklopljenosti u obitelj. Osobine koje posjeduju svaki odgovorni roditelji su svijest o vlastitoj istini (iskrenost, bez glume biti ono što zaista on jest), osjećaj odgovornosti (gradi se ispravnim djelovanjem, svaki roditelj ima vlastiti standard odgovornosti koji također očekuje od svoje djece), umijeće svladavanja teškoća (kontrola vlastitog emocionalnog života, čvrstoća, mirnoća, hrabrost i otvorenost) i umijeće komunikacije (nenasilnost u govoru, djelima i mislima).

Važno je napomenuti kako se odgoj ne može odvijati bez komunikacije između roditelja te roditelja i njihove djece. Komunikacijom se dolazi do boljeg razumijevanja, odnosno do ukazivanja što je ispravno ili neispravno u određenim situacijama. Komunikacija vezana za odgovornost leži u osobnom jeziku kojim se izražavaju, osjećaji, potrebe i reakcije te se određuju vlastite granice kako roditelja, tako i djece.

Roditelji potiču odgovornost kod svoje djece onda kada se i oni tako ponašaju. Prenosnje odgovornosti s roditelja na dijete složeniji je proces koji zahtjeva puno vremena i strpljenja. Dijete se odgovornosti može podučiti preko kućanskih poslova ili kroz mogućnost da se samo suoči s posljedicama svoga izbora kako bi se naučilo oslanjati na samoga sebe i kako bi naučio lekcije iz vlastitih uspjeha ili neuspjeha. Isto tako, prepuštanje odgovornosti bi se trebalo odvijati po određenim pravilima – roditelj mora ozbiljno shvatiti prepuštanje odgovornosti i objasniti svome djetetu da je on prije preuzeo tu odgovornost umjesto njega i da je vrijeme da sada ono samo preuzme tu odgovornost.

Što se tiče svjesnosti i osjećaja krivnje, sa svjesnošću roditelji dokazuju da imaju morala, etike i određena pravila. S njom roditelj preuzima odgovornost za učinjeno, odnosno za svoje greške. Dok s osjećajem krivnje roditelj može svu krivicu svaliti na

sebe ili na nekog drugog. Taj osjećaj može biti vrlo neshvatljiv i zbunjujuć za roditelja kojim roditelj smatra da bi trebao biti drugačiji nego što on jest.

Kod pristupa roditeljima, nužno je postaviti ishode koji se žele postići. Ti ishodi bi trebali biti vezani za dijete, roditelja i za dijete i roditelja. Važno je imati na umu da različiti roditelji imaju različite potrebe zato ih je važno prihvatiti kao odrasle sugovornike s puno senzitivnosti i empatije. Roditelje se ne smije podcjenjivati, omalovažavati ili umanjivati važnost onoga što je rekao roditelj. Potrebno je stvarati osjećaj povjerenja s roditeljima, pomagati im da razumiju neugodna događanja, motivirati ih za rad i suradnju, podučavati ih osnovnim komunikacijskim vještinama te osiguravati razne alternative i programi rada s njima. Isto tako, treba poštivati sva njihova prava, pogotovo pravo na odabir suradnje i sudjelovanje u radu. Roditelj kada mu se pristupa, mora imati osjećaj da mu se želi i može pomoći, da može imati povjerenje, da ga se razumije i da mu se pruža sigurnost. Zato je rad s roditeljima vrlo dinamičan proces kojim se želi uspostaviti pozitivan kontakt s njima, istina, povjerenje i međusobno poštivanje. Prilikom pokretanja programa i aktivnosti za djecu i roditelje, važno ih je osmisliti na temelju njihovih potreba. Tu može doći do nespremnosti roditelja ili manjka otvorenosti za suradnjom. Razlozi tome mogu biti različiti poput prezaposlenost, negiranje problema i potrebe za suradnjom, sram, nesigurnost, loša prijašnja iskustva i slično. Kvaliteta i kvantiteta tih programa leži u stupnju podilaženja roditeljima i njihovim potrebama. Istraživanjima se ukazuju na to da je nedovoljno pružanja usluga kojima bi se mogli potaknuti i osnažiti roditelji.

Također, važno je poticati odgovornost za vlastite odluke i postupke u obitelji kako bi svaki njezin član mogao aktivno sudjelovati i obavljati svoje građanske dužnosti unutar demokratske zajednice. Cilj takvog odgoja teži u oblikovanju pojedinca da slobodno procjenjuje, vrednuje i da odgovorno djeluje u društvu jer takva vrsta odgoj gradi čitavu zajednicu. To će također rezultirati da je svaki član u mogućnosti zastupati vlastite stavove argumentima, kritički prihvatiti informacije i prihvatiti koncept ljudskih prava što doprinosi razvoju građanske inicijative i promicanju dobrobiti cijele zajednice.

8. LITERATURA

- [1.] Centar za djecu, mlade i obitelj Velika Gorica. Dostupno na - <https://centar-dmoo-vg.hr/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [2.] Centar za socijalnu skrb Čakovec. Obiteljski centar. Dostupno na – https://www.czss-ck.hr/?O_nama_Podru%C5%BEnica_Obiteljski_centar. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [3.] Centar za socijalnu skrb Dubrovnik. Odjel obiteljski centar. Dostupno na – <http://www.czss-dubrovnik.hr/odjel-obiteljski-centar/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [4.] Centar za socijalnu skrb Gospić. Obiteljski centar. Dostupno na – https://czss-gospic.hr/category/obiteljski_centar/. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [5.] Centar za socijalnu skrb Karlovac. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://czss-karlovac.hr/obiteljski-centar-2/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [6.] Centar za socijalnu skrb Koprivnica. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://www.czss-koprivnica.hr/podruznica-obiteljski-centar-oc/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [7.] Centar za socijalnu skrb Krapina. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://www.obiteljskicentar-kzz.hr/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [8.] Centar za socijalnu skrb Osijek. Dostupno na – <https://czss-osijek.hr/o-nama/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [9.] Centar za socijalnu skrb Pazin. Obiteljski centar Pula. Dostupno na – <https://czss-pazin.hr/oc-pula/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [10.] Centar za socijalnu skrb Požega. Dostupno na – <https://www.czss-pozega.hr/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [11.] Centar za socijalnu skrb Rijeka. O obiteljskom centru. Dostupno na – <https://www.css-ri.hr/o-obiteljskom-centru>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [12.] Centar za socijalnu skrb Samobor. Dostupno na – <https://czss-samobor.hr/ustrojstvo/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]

- [13.] Centar za socijalnu skrb Sisak. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://www.czss-sisak.hr/web/ustrojstvo/obiteljski-centar>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [14.] Centar za socijalnu skrb Slavonski Brod. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://czsssb.hr/obiteljski-centar/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [15.] Centar za socijalnu skrb Split. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://czss-split.hr/djelatnost/2855/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [16.] Centar za socijalnu skrb Šibenik. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://czss-sibenik.hr/index.php/podruznica-obiteljski-centar/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [17.] Centar za socijalnu skrb Varaždin. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://www.czssvz.hr/podruznica-obiteljski-centar.php>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [18.] Centar za socijalnu skrb Virovitica. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://www.czss-virovitica.hr/centar-za-socijalnu-skrb-virovitica-podruznica-obiteljski-centar/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [19.] Centar za socijalnu skrb Vukovar. Obiteljski centar. Dostupno na – <https://czss-vukovar.hr/obiteljski-centar/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [20.] Centar za socijalnu skrb Zagreb. Obiteljski centar za grad Zagreb. Dostupno na – <https://www.czss-zagreb.hr/podruznice/obiteljski-centar-za-grad-zagreb>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [21.] CHÁVEZ VILLANUEVA, P. (2009.) Odgoj i građanstvo. *Kateheza*, 31(3), 197-212. Dostupno na – <https://hrcak.srce.hr/clanak/167110>. [Pristupljeno: 05.09.2022.]
- [22.] DHALL, P. i DHALL, T. (2002.) *Odgovorno roditeljstvo: odgoj u duhu ljudskih vrijednosti za roditelje zasnovan na učenju Sri Sathya Sai Babe*. Zagreb.
- [23.] DHALL, P. i DHALL, T. (2002.) *Odgovorno roditeljstvo: radionice za instruktore i voditelje – odgoj u duhu ljudskih vrijednosti za roditelje zasnovan na učenju Sri Sathya Sai Babe*. Zagreb.
- [24.] DIKOVIĆ, M., i DRENJANČEVIĆ, T. (2019). Aktivnosti mladih u društvenoj zajednici – mišljenje studenata (budućih učitelja i nastavnika), *Život i škola*, LXV(1-2), 87-98. Dostupno na – <https://hrcak.srce.hr/clanak/339650>. [Pristupljeno: 06.09.2022.]

- [25.] FERIĆ ŠLEHAN, M. i KRANŽELIĆ, V. (2008.). Procjena rizičnih i zaštitnih čimbenika u zajednici: razlike između percepcije mladih i njihovih roditelja. *Kriminologija & socijalna integracija*. 16(1), 33-43. Dostupno na – <https://hrcak.srce.hr/clanak/145877>. [Pristupljeno: 05.09.2022.]
- [26.] JUUL, J. (2021.) *Granice, blizina, poštovanje: na putu prema kompetentnu odnosu roditelj – dijete*. Split: Harfa d.o.o.
- [27.] JUUL, J. (2019.) *Od odgoja do odnosa: autentični roditelji – kompetentna djeca*. Split: Harfa d.o.o.
- [28.] JUUL, J. (2020.) *Pet temelja obiteljskog života: kako funkcionira odgoj*. Split: Harfa d.o.o.
- [29.] JUUL, J. (2006.) *Vaše kompetentno dijete prema novim temeljnim vrijednostima obitelji*. Zagreb: Pelago.
- [30.] JUUL, J. (2008.) *Život u obitelji: najvažnije vrijednosti u zajedničkom životu i odgoju djece*. Zagreb: Pelago.
- [31.] MILANOVIĆ, Z. (1997). *Pomozimo im rasti – priručnik za partnerstvo odgojitelja i roditelja u programu psihosocijalne potpore djeci predškolske dobi*. Zagreb: Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske.
- [32.] NENADIĆ BILAN, D. i MATOV, J. (2014.) Partnerstvo obitelji i predškolske ustanove kao potpora roditeljstvu. *Magistra ladertina*. 9(1), 123-135. Dostupno na – <https://hrcak.srce.hr/137247>. [Pristupljeno: 24.08.2022.]
- [33.] Obiteljski centar Bjelovarsko bilogorske županije. Dostupno na – <http://www.oc-bbz.hr/onama.asp>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [34.] Obiteljski centar Zadar. Dostupno na – <https://www.ocz.hr/>. [Pristupljeno: 29.08.2022.]
- [35.] REČIĆ, M. (2014.) *Kako odgajati odgovorno dijete: priručnik za roditelje*. Osijek: Vlastita naklada.
- [36.] ROSIĆ, V. (2005.) *Odgoj – obitelj – škola*. Rijeka: Žagar.

[37.] SABLJIĆ, M. (2014.) Sadržaji građanskoga odgoja i obrazovanja u nacionalnom okvirnom kurikulumu. *Radovi Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Požegi*. (3), 83-92. Dostupno na – <https://hrcak.srce.hr/clanak/197573>. [Pristupljeno: 05.09.2022.]

[38.] SURENDRA, S. (2017.) *10 Things Responsible Parents Do (and 5 They Don't)*. Dostupno na – <https://medium.com/thrive-global/10-things-responsible-parents-do-and-5-they-dont-85a17c1c601d>. [Pristupljeno: 28.08.2022.]

[39.] VUKASOVIĆ, A. (1991.) Odgoj za humane odnose i odgovorno roditeljstvo. *Obnovljeni Život*. 46(6), 564-576. Dostupno na – <https://hrcak.srce.hr/54542>. [Pristupljeno: 19.08.2022.]

POPIS TABLICA

Tablica 1. Popis obiteljskih centara u RH po županijama.....	32
--	----

SAŽETAK

Predmet ovog diplomskog rada je kultura odgoja u obitelji s naglaskom na odgovorno roditeljstvo. U radu se opisuje odgoj, kultura odgoja, temelji obiteljskog odgoja, utjecaj obitelji, uloga roditelja u odgoju, odgovornost (osobna i društvena), dječja odgovornost (praktična i pretjerana), odgovorno roditeljstvo, osobine odgovornih roditelja, njihova komunikacija, prenošenje i utjecaj na odgovornost, osjećaj i svjesnost krivnje roditelja, pristupi roditeljima i obiteljski centri na području RH. Cilj rada je potaknuti na pravilno i odgovorno roditeljstvo, uvidjeti važnost i utjecaj takve vrste roditeljstva na dijete, odnosno doprinos razvoju u zrelu, odgovornu i formiranu ličnost spremnu na vlastiti život. Također su navedene radionice namijenjene roditeljima kojima ih se želi uvesti u odgoj za odgovornost kako bi usvojili vještine postavljanja granica i aktivnog slušanja te sposobnosti odlučnosti i dosljednosti, kako bi se upoznali sa svojim i djetetovim odgovornostima, potaknuli na preuzimanje vlastite odgovornosti, osvijestili neverbalnu komunikaciju i utjecaj sukoba na djecu te usvojili znanja o uzrocima stresa i njihovoj prevenciji.

Ključne riječi: odgoj, odgovornost, djetetova odgovornost, odgovorno roditeljstvo, radionice za roditelje

SUMMARY

The topic of this Master's thesis is the education culture in the family with an emphasis on responsible parenting. The thesis describes upbringing, the culture of upbringing, the foundations of family upbringing, the influence of the family, the role of parents in upbringing, responsibility (personal and social), children's responsibility (practical and excessive), responsible parenting, the characteristics of responsible parents, their communication, transmission and influence on responsibility, feeling and awareness of parents' guilt, approaches to parents and family centers on the territory of the Republic of Croatia. The main purpose of the thesis is to encourage proper and responsible parenting, to see the importance and influence of this type of parenting on the child, in other words, to introduce a contribution to growth into a mature, responsible and formed personality who will be ready for its own life. The mentioned workshops are intended for parents and they want to introduce them to upbringing for responsibility in order to adopt the skills of setting boundaries and active listening, as well as the ability to be decisive and consistent, to familiarize themselves with their own and their child's responsibilities, to encourage them to assume their own responsibility, to become aware of non-verbal communication and the impact of conflict on children, acquire knowledge about the causes of stress and their prevention.

Keywords: upbringing, responsibility, child's responsibility, responsible parenting, workshops for parents